

הערכת התוכנית "ספריית פיג'מה" / "מכתבת אלפאנוס" בבתי הספר

שנה"ל תשע"ט

צוות ההערכה

ד"ר דנה אביטל, מנהלת תחום הערכת פרויקטים, ראמ"ה

ד"ר טל רז, מנהלת אגף א' סקרים והערכת פרויקטים, ראמ"ה

תוכן עיניים

4.....	תמצית מנהלים
7.....	רקע
10.....	שיטה
12.....	אופן ניתוח הנתונים
12.....	מגבלות המחקר
13.....	ממצאים
14.....	1. אופן ההפעלה של התוכנית
14.....	א. היבטים לוגיסטיים
15.....	ב. היכרות קודמת עם התוכנית
17.....	2. שביעות הרצון מהספרים ותרומתה הנתפסת של התוכנית
17.....	א. שביעות רצון ההורים והמחנכים מהספרים שחולקו בתוכנית
24.....	ב. תרומתה הנתפסת של התוכנית בעיני ההורים והמחנכים
30.....	3. דיווחי מחנכים והורים על פעילויות בבית הספר, בכיתה ובבית
30.....	א. פעילויות הנעשות במסגרת הכיתה ובמסגרת בית הספר
35.....	ב. פעילויות הנעשות במסגרת הבית
36.....	ג. הקשר בין בית הספר ובין הבית
38.....	4. שביעות הרצון של המחנכים וההורים מהתוכנית ומגורמי התמיכה והסיוע
38.....	א. שביעות הרצון של המחנכים וההורים לגבי גורמי התמיכה והסיוע
40.....	ב. שביעות הרצון הכללית של המחנכים וההורים מהתוכנית
43.....	5. הרגלי קריאה קודמים וחשיפה לספרים
43.....	א. הרגלי קריאה
44.....	ב. ספריית הבית
45.....	ג. ספרי התוכנית מהשנים הקודמות
47.....	סיכום
50.....	המלצות

תמצית מנהלים

[רקע](#)

תוכנית "ספריית פיג'מה" ו"מכתבת אלפאנוס", מיסודה של קרן גרינספון ישראל ובשיתוף משרד החינוך, שואפת להנחיל לילדים את אהבת הקריאה ולעודד שיח ערכי בין מחנכים והורים ובין ילדים על אודות חוויות מעולמם הרגשי, החברתי והתרבותי של הילדים בבית הספר ובמשפחה. בכל שנה מעניקה התוכנית ספרים למאות אלפי ילדים, מגיל הגן עד כיתה ב'. כל אחד מהספרים הללו כולל הצעות לפעילויות משותפות של הילדים עם ההורים, המיועדות להעמקת ההבנה של הערכים הטמונים באותו ספר.

[מטרות התוכנית](#)

המטרות המרכזיות שתוכנית "ספריית פיג'מה" ו"מכתבת אלפאנוס" מבקשת לקדם, לפי מובילי התוכנית, הן **עידוד אהבת הקריאה והספר** (אין הכוונה לשיפור יכולות הקריאה של התלמידים כמטרה), **קידום שיח על ערכים בבית הספר ובבית**, **העשרת השפה וחיזוק כישורי האוריינות**, **יצירת מכנה משותף תרבותי רחב** (מטען תרבותי-ספרותי וערכי משותף) בין הילדים הקוראים את אותם הספרים, **חיזוק הרגלי קריאה משותפת ועידוד השיח המשפחתי**, **יצירת "מעגל" ילד-מורה או מורה-הורים**, **התורם לחיזוק כישורי האוריינות ולהעמקת החינוך לערכים והנגשת ספרי ילדים באמצעות הענקת ספרים במתנה**.

[שאלות ההערכה המרכזיות](#)

בשנת הלימודים תשע"ט נתבקשה ראמ"ה להעריך את התוכנית בבתי הספר (כיתות א'-ב') בקרב דוברי העברית ובקרב דוברי הערבית. ההערכה נועדה לבחון את דפוסי ההפעלה של התוכנית, את אופן יישומה ואת המידה שבה הושגו מטרותיה, כמו גם את השפעותיה הנתפסות בעיני המחנכים וההורים. שאלות ההערכה המרכזיות מתייחסות **לעמדות הכלליות ולתרומה הנתפסת של התוכנית**, **לאופן הפעלת התוכנית**, **לגורמי התמיכה והסיוע למורים ולהורים** בהפעלת התוכנית, **לשביעות הרצון מהספרים המחולקים במסגרתה והערכת התאמתם לילדים**, **להמשכיות בעיסוק בספרים** - הקריאה והפעילויות בעקבות הספרים בין בית הספר ובין הבית, **והרגלי קריאה וחשיפה לספרים** (לא רק בהקשר לתוכנית).

[שיטה](#)

כדי לתת מענה למטרות ההערכה, נבנה **מערך מחקר כמותי**, המאפשר לקבל תמונת מצב סטטיסטית מייצגת ולהכליל את הממצאים על כלל האוכלוסייה הרלוונטית.

ההערכה התקיימה בקרב **מחנכים והורים לתלמידי כיתות א'-ב'**, בבתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית באמצעות סקר טלפוני ייעודי. הורים ומחנכים דוברי עברית נסקרו בשפה העברית ודוברי ערבית בשפה הערבית. בסך-הכול נסקרו 1,345 הורים (שיעור השבה של 45%) ו-437 מחנכים (שיעור ההשבה של 62%). הסקר הועבר במהלך יוני-ספטמבר 2019, וממצאי ההערכה מוצגים בפילוח לפי מגזר שפה.

✓ שביעות הרצון מהתוכנית - מרבית המורים (כ-80%, מעט יותר בקרב דוברי העברית) וההורים (כ-90%) שבעי רצון מהתוכנית. שיעור גבוה של מחנכים (כ-90%) סבורים כי יש להמשיך בקיום התוכנית וכמעט כל ההורים (כ-95%), דוברי העברית ודוברי הערבית, הביעו רצון שילדם ישתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה. בנוסף, ההורים והמחנכים תופסים את תרומת התוכנית כחיובית וכמשמעותית, ומדיווחי מרבית ההורים, בפרט דוברי הערבית, עולה כי התוכנית חיזקה את המקום של קריאת ספרים בבית. בהקשר זה יש לציין כי לאורך כל ההערכה נראה כי לרוב הורים ומחנכים בבתי ספר דוברי ערבית נטו להעריך באופן חיובי יותר כל אחד מההיבטים האמורים. כמו כן נתגלתה נטייה לדיווח חיובי יותר בקרב הורים ומחנכים (דוברי עברית וערבית) מבתי ספר שהמדרג החברתי-כלכלי שלהם נמוך.

✓ היבטים לוגיסטיים - מההיבט הלוגיסטי נראה כי לרוב הספרים הגיעו ליעדם בזמן ובכמות הנדרשת, אולם כרבע מהמורים וכשליש מההורים דיווחו כי לא קיבלו את כל ארבעת הספרים (יותר בקרב דוברי העברית). כמו כן, רק כרבע מההורים בבתי ספר דוברי העברית ו-43% מההורים בבתי ספר דוברי הערבית ציינו כי בתחילת השנה התקיים בבתי הספר מפגש הסברה על התוכנית.

✓ ספרי התוכנית - ככלל, כל הספרים זכו להערכות גבוהות (מעט יותר מצד ההורים). בקרב הורים ומחנכים בכיתות א' בבתי ספר דוברי עברית, הספר האהוב ביותר הוא "שלג במתנה" (כ-90%). בקרב דוברי הערבית ההורים והמחנכים ציינו כי לדעתם הספר שהילדים הכי אהבו הוא "הילד הבלתי נראה" (כ-85%). בכיתות ב' הורים ומחנכים דוברי עברית ציינו לטובה את הספר "צפוף בבית" (כ-90%). בקרב דוברי הערבית אין תמימות דעים לגבי הספר האהוב ביותר או לגבי מידת שביעות הרצון מהספרים, אך ניתן לציין לטובה את "זיאד על הר השחף" ואת "החלום של עמנואל". עוד עלה מתשובות ההורים והמחנכים כי מרבית חוות הדעת החיוביות נסובו סביב היבטים של שפה קלה להבנה, איורים נעימים, מסר ברור ופעילויות מהנות. מנגד, הורים ומחנכים לרוב ציינו לשלילה ספרים שלתפיסתם היו ארוכים מידי, כתובים או מתורגמים בשפה קשה להבנה ו/או בעלי מסר מורכב.

✓ תרומה נתפסת – תרומתה הנתפסת של התוכנית בעיני המורים וההורים עבור המטרות שהוצגו קודם לכן היא גבוהה. יש לציין כי מחנכים, ובעיקר הורים בבתי ספר דוברי עברית, העריכו את תרומת התוכנית באופן חיובי יותר מההורים ומחנכים בבתי ספר דוברי עברית. ככלל, בשני מגזרי השפה המחנכים נטו לדווח יותר מההורים על תרומת התוכנית לחינוך לערכים, ובקרב דוברי העברית גם על הרחבת אוצר המילים של הילד (88%), הבנת הנשמע (91%) והנאת הילד מקריאת ספרים (91%). בנוסף, הורים דוברי ערבית נטו לדווח יותר מהמחנכים על תרומת התוכנית להרחבת אוצר המילים של הילד (94%), הבנת הנשמע (83%) והנאה מקריאת ספרים (91%). זאת ועוד, מרבית ההורים (יותר רקע חברתי כלכלי נמוך ובפרט דוברי ערבית) סבורים כי לתוכנית השפעה חיובית גם על ההיבטים הרגשיים של הילד, כמו אהבה והנאה מקריאת ספרים (כ-85%) והזדמנויות לשיח על זיכרונות ורגשות (כ-75%).

✓ פעילויות סביב הספרים - פחות ממחצית מהמחנכים דיווחו ששילבו את הספרים בפעילויות שונות. מתוך כך הפעילות השכיחה ביותר היא **אירוע לפתיחת הספרייה** (כ-40%). מצד ההורים, **פחות מרבע דיווחו כי לקחו חלק בפעילויות הקשורות לספרים**, והפעילות השכיחה ביותר שצוינה הייתה מפגש עם המורה (כ-45%). בנוסף, **מרבית המחנכים ציינו שהקריאו בקול את הספרים ושוחחו עליהם בכיתה**, בעיקר בהקשר של ערכים ודילמות העולים מהסיפור, אולם רק **מיעוט מהמחנכים דיווחו כי קיימו פעילויות יצירה וחוויה סביב כל הספרים בתוכנית**.

בהתייחס לפעילויות ההמשך בבית, כרבע מההורים דוברי העברית ומעט יותר ממחצית מההורים דוברי הערבית ציינו שקיבלו הנחיה מהמורה לשוחח או לערוך פעילות בעקבות קריאת הספרים בבית. כמו כן, כ-65% מההורים ציינו כי הם מכירים את ההצעות לשיחה ולפעילות משותפת עם הילדים המופיעות בספרי התוכנית, אולם פחות משליש מהם ציינו שקראו את ההצעות לפעילות בכל הספרים.

✓ גורמי תמיכה וסיוע - **מורים דוברי עברית דיווחו פחות** (באופן משמעותי) ממורים דוברי ערבית על כך שהשתתפו בהדרכה כלשהי הקשורה לתוכנית (14% דוברי עברית, 53% דוברי ערבית). בנוסף, נראה כי לצורך הכנת הפעילויות, **מרבית המורים הסתייעו בשכיחות גבוהה בלמידת עמיתים** (כ-65%), **בהצעות לפעילויות המופיעות בסוף הספר** (כ-55%) **ובעלון המידע של התוכנית** (כ-55%), ואולם מרביתם גם ציינו שהיו **מעוניינים בתמיכה או בהדרכה נוספת** (82% מדוברי העברית, 43% מדוברי הערבית). בהתייחס להורים, כ-85% **כלל אינם מכירים את דף הפייסבוק של התוכנית**, את אתר האינטרנט של התוכנית או את סרטוני ההדרכה שלה (יותר בקרב דוברי העברית).

✓ הרגלי קריאה קודמים - כ-80% מההורים ציינו כי הם וילדיהם נהנים במידה רבה או רבה מאוד מפעילות של קריאה משותפת וכי המורה מעודדת את ילדם לקרוא ספרים (ללא קשר לפעילות התוכנית), אולם בקרב דוברי הערבית, אלה שזו להם השנה השנייה להשתתפות ילדם בתוכנית, **דיווחו בשיעור גבוה יותר על הנאתו מקריאת ספרים**.

לסיום, מההערכה עולה כי **שביעות הרצון מהתוכנית ומהספרים שחולקו במסגרתה בשנת תשע"ט היא גבוהה**, ומרבית ההורים והמורים מעוניינים להמשיך בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה. כמו כן, ניכר כי ההורים והמחנכים תופסים את התוכנית ככזו שאכן תורמת לחיזוק הנוהג של קריאת ספרים בבית, לחינוך לערכים, להרחבת אוצר המילים של הילד, הבנת הנשמע והנאת הילד מקריאת ספרים. זאת ועוד, נראה כי הורים ומחנכים בבתי ספר דוברי ערבית נטו להעריך באופן חיובי יותר ממקביליהם דוברי העברית את ההיבטים השונים שעליהם נשאלו בקשר לתוכנית. כמו כן, הורים ומחנכים (דוברי עברית וערבית) בבתי ספר מרקע נמוך נטו להערכה חיובית יותר של התוכנית ביחס להורים ומורים בבתי ספר מרקע גבוה ובינוני.

עם זאת, מההערכה עולה כי יש מקום לשיפור מספר היבטים לוגיסטיים הקשורים לחלוקת הספרים, כמו גם לעודד את המורים (וההורים) לקיים יותר פעילויות בבית הספר ובבית סביב הספרים. לשם כך מומלץ להוסיף גורמי תמיכה וסיוע למורים וכן להעלות למודעות ההורים את קיומם של דף הפייסבוק, אתר האינטרנט וסרטוני התוכנית, שכן כפי שעולה מההערכה, מרבית ההורים נהנים מפעילות של קריאה משותפת עם ילדם.

רקע

תוכנית "ספריית פיג'מה" ו-"מכתבת אלפאנוס" (בקרב דוברי ערבית)¹, מיסודה של קרן גרינספון ישראל ובשיתוף משרד החינוך, שואפת להנחיל לילדים את אהבת הקריאה ולעודד שיח ערכי בין מחנכים והורים ובין ילדים על אודות חוויות מעולמם הרגשי, החברתי והתרבותי של הילדים בבית הספר ובמשפחה. התוכנית החלה לפעול בשנת תש"ע בגנים ובתשע"ו בבתי הספר², וכיום היא פועלת בגנים ובבתי הספר בחינוך הממלכתי, הממלכתי-דתי ובחינוך המיוחד, בקרב דוברי עברית וערבית. סך הכול, בתוכנית משתתפים כ-40,000 ילדים (דוברי עברית וערבית) וכ-3,000 מורים בכל מגזר, בכ-600 בתי ספר (100% מבתי הספר בחברה הערבית וכ-60% מבתי הספר דוברי העברית).

בכל שנה מעניקה התוכנית ספרים למאות אלפי ילדים, מגיל הגן עד כיתה ב', הכוללים הצעות לפעילויות משותפות של הילדים עם ההורים. פעילויות אלה מיועדות להעמקת ההבנה של הערכים הטמונים בספר, המאפשרים על ידי הפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי במשרד החינוך. הספרים מגיעים לגנים ולבתי הספר, הצוות החינוכי מציג את ספר החודש לילדים, ולאחר פעילות יצירתית וחוויתית סביבו, כל ילד מקבל עותק הביתה, כשי לספריית המשפחה. חלוקת הספרים בגנים ובבית הספר מאפשרת לצוות החינוכי לחבר בין הקריאה בבית ובין הפעילות בגן ובכיתה, ובכך לתרום לחיזוק האוריינות ולהעמקת החינוך לערכים. בסך הכול תלמידי בתי הספר מקבלים במתנה במהלך השנה ארבעה ספרים, ותלמידי הגנים שמונה ספרים.

מטרות התוכנית

המטרות המרכזיות שתוכנית "ספריית פיג'מה" ו-"מכתבת אלפאנוס" מבקשת לקדם, לפי מובילי התוכנית, הן:

- עידוד אהבת הקריאה והספר (אין הכוונה לשיפור יכולות הקריאה כמטרה);
- קידום שיח על ערכים בגן, בבית הספר ובבית (ובספריית פיג'מה על מורשת יהודית וישראלית);
- העשרת השפה וחיזוק כישורי האוריינות;
- יצירת מכנה משותף תרבותי רחב (מטען תרבותי-ספרותי וערכי משותף) בין ילדים הקוראים את אותם הספרים;
- חיזוק הרגלי קריאה משותפת ועידוד השיח המשפחתי;
- יצירת "מעגל" ילד-מורה או מורה-הורים בנוגע לקריאה, התורם לחיזוק כישורי האוריינות ולהעמקת החינוך לערכים;
- הנגשת ספרי ילדים באמצעות הענקת ספרים במתנה.

¹ על מנת שלא לבלבל את הקורא יובהר כי בכל מקום בו מצוינת המילה "תוכנית", הכוונה היא לספריית פיג'מה בקרב דוברי עברית ולמכתבת אלפאנוס בקרב דוברי ערבית. במקרים בהם הממצאים מתייחסים רק לאחת מהתוכניות, הדבר יצוין באופן מפורש.

² תשע"ט הנה השנה השלישית של התוכנית בעברית והשנייה של התוכנית בערבית.

שאלות ההערכה המרכזיות

בשנת הלימודים תשע"ט נתבקשה ראמ"ה להעריך את התוכנית בבתי הספר (כיתות א'-ב') בקרב דוברי העברית ודוברי הערבית. ההערכה נועדה לבחון את דפוסי הפעלה של התוכנית, את אופן יישומה והמידה בה הושגו מטרותיה, כמו גם את השפעותיה הנתפסות בעיני המחנכים וההורים. להלן שאלות ההערכה לפי הנושאים:

- ✓ **עמדות כלליות ותרומה נתפסת:** כיצד נתפסת התוכנית באופן כללי? האם יש נכונות להמשיך בתוכנית? באיזו מידה המחנכים וההורים מכירים את מטרות התוכנית? האם ובאיזו מידה התוכנית מהווה פלטפורמה לשיח בנושא ערכים ולקידום האוריינות בכיתה? באיזו מידה התוכנית מעודדת שיח משמעותי בבית הספר ובחיק המשפחה בעקבות הקריאה? האם ישנם הבדלים בין בתי ספר דוברי העברית ובין בתי הספר דוברי הערבית בהיבטים הללו?
- ✓ **אופן הפעלה:** כיצד התוכנית מופעלת בבתי הספר? באיזו תדירות מבצעות המחנכות פעילויות העשרה בכיתה סביב הספרים שבתוכנית? אילו אסטרטגיות פעולה נמצאות בשימוש ובאיזה הרכב (שיח פרטני/ במליאה/ עבודה בקבוצות)? מה נעשה בכל הקשור לקריאה, להקראה ולמגוון פעילויות (שיחה, יצירה וכד') בעקבות הספרים המחולקים בתוכנית? כיצד משתלבת התוכנית בפעילויות שגרה אחרות הנערכות בכיתה באופן שוטף? כמו כן נבחנו ההיבטים הלוגיסטיים הקשורים לקבלת הספרים בכיתות.
- ✓ **גורמי תמיכה וסיוע בהפעלת התוכנית:** מהם מקורות התמיכה של המחנכים להפעלת התוכנית? באילו גורמים הם מסתייעים להפעלת התוכנית ולהכנת הפעילויות (מהתוכנית או ממשרד החינוך), ובאיזו תדירות? האם נדרשת תמיכה נוספת, ואם כן, מהי? באיזו מידה המחנכים וההורים מסתייעים באתר האינטרנט של התוכנית? האם ניתן להבחין בהבדלים בין דוברי העברית לדוברי הערבית בהיבט זה?
- ✓ **שביעות הרצון מהספרים והערכת התאמתם לילדים:** באיזו מידה ההורים והמחנכים מרוצים מהספרים שחולקו בתוכנית? באיזו מידה הם מרוצים מהתוכנית באופן כללי? האם נצפו הבדלים בשביעות הרצון בין דוברי עברית לדוברי ערבית?
- ✓ **המשכיות:** האם קיימת המשכיות בעיסוק בספרים, בקריאה ובפעילויות בעקבות הספרים בין בית הספר ובין הבית, ואם כן – מה טיבה? האם נערכו מפגשים משותפים לילדים ולהורים בעקבות ספר כלשהו? אילו מסרים מועברים מהמחנכים הביתה? מה נעשה עם הספרים בבית (קריאה, פעילויות נוספות)? מהו שיעור ההורים אשר מקריאים את הספרים לילדיהם? כמה פעמים ההורים מקריאים כל ספר? האם ההורים מדברים עם ילדם על ערכים, על אוריינות ועל רגשות שעולים במהלך קריאת הספרים?
- ✓ **הרגלי קריאה וחשיפה לספרים** (לא רק בקשר לתוכנית): מהם הרגלי הקריאה של הילדים? מה עמדות ההורים והילדים כלפי ספרים? כמה ספרים יש לילדים בביתם (שלא קיבלו מהתוכנית)?

במסגרת שנת הלימודים תשע"ט התלמידים בבתי הספר קיבלו ארבעה ספרים שונים, כפי שמוצג בטבלה שלהלן:

לוח 1: רשימת הספרים שחולקו בשנת תשע"ט, חלוקה לפי שלב גיל ומגזר שפה

דוברי ערבית ³	דוברי עברית	
המצנח / דני פרקר	מבוקשת: חיית המחמד המושלמת / פיונה רוברטון	כיתה א'
הילד הבלתי נראה / טרודי לודוויג	שלג במתנה / מריה גינבר	
המסע על המטאטא / ולרי תומס	הדלת הירוקה / רינת הופר	
הפנקייקים של ממה פניה / מרי וריץ' צ'מברלין	המגפיים שהצילו את ירושלים / נתן ויעל גובר	
הדבר המופלא ביותר / אשלי ספירס	מסעדה בקצה הקוטב / נורית זרחי	כיתה ב'
הילדה שאף פעם לא טעתה / מארק פט וגארי רובניסון	צפוף בבית / אפרים סידון	
החלום של עמנואל / לורי אן תומפסון	יקינתון – סיפור על חברות ושיר / שוהם סמיט	
זימד על הר השחף / ג'נס אהלבום	סיפורי חיות / עודד בורלא	

³ שמות הספרים בערבית:

مظلة هادي / داني يازكر
 الولد الخفي / ترودي لودفيغ
 مشوار على الكنيسة السحرية / فاليري توماس
 فطائر ماما بانيا / ماري ورتشارد تشيمبرلين
 أعظم الأشياء / أشلي سبايرز
 البنت التي لم تغط أبداً / مارك بيت وجاري روبنشتاين
 حلم على رجل واحدة / لوري آن تومبسون
 زياد فوق جبل التورس / ينز اليوم

שיטה

כדי לתת מענה למטרות ההערכה, נבנה מערך מחקר כמותי, המאפשר לקבל תמונת מצב סטטיסטית מייצגת ולהכליל את הממצאים על כלל האוכלוסייה הרלוונטית. ההערכה התקיימה בקרב מחנכים והורים לתלמידי כיתות א'-ב', בבתי ספר דוברי עברית וערבית באמצעות סקר טלפוני ייעודי. הורים ומחנכים דוברי עברית נסקרו בשפה העברית והורים ומחנכים דוברי ערבית - בשפה הערבית. הסקר הועבר במהלך החודשים יוני-ספטמבר של שנת 2019.

דגימה

דגימת ההורים והמחנכים נעשתה על בסיס רשימות בתי ספר המשתתפים בתוכנית שהגיעו ממובילי התוכנית, והיא אינה כוללת בתי ספר ממזרח ירושלים, חינוך מיוחד ובית ספר של משרד החוץ. הדגימה היא דו-שלבית; בשלב הראשון נדגמו בתי ספר ובשלב השני נדגמו כיתות וילדים (הורי ילדים) בתוך בית ספר. כמו כן בכיתות הנדגמות נדגמו גם המחנכים.

השאלון

שאלון המחנכים כולל 99 שאלות (כולל שאלות רקע), המתייחסות לשבעה נושאים עיקריים:

- השתתפות בתוכנית;
- היערכות לספרים שחולקו לכיתה במסגרת התוכנית במהלך השנה;
- הפעלת התוכנית: קבלת הספרים ופעילויות שנעשו בעקבותיהם במהלך השנה;
- תמיכה וליווי בהכנת פעילויות בעקבות הספרים;
- קשר עם ההורים סביב התוכנית, פעילויות משותפות ומסרים המועברים הביתה;
- השתתפות התלמידים בתוכנית בגנים בשנים קודמות, קשר והמשכיות;
- עמדות כלפי ספרים באופן כללי ותרומתה הנתפסת של התוכנית.

שאלון ההורים כלל 73 שאלות (כולל שאלות רקע), המתייחסות לשישה נושאים עיקריים:

- הכרת התוכנית (בשנה זאת ובשנים קודמות);
- היערכות לספרים שחולקו במסגרת התוכנית במהלך השנה;
- קבלת הספרים הביתה במסגרת התוכנית, קריאתם ועיסוק בפעילויות נוספות בעקבותיהם;
- קריאה ופעילויות נוספות בעקבות ספרי התוכנית מהשנים הקודמות;
- הקשר בין בית הספר לבין הבית - פעילות משותפת לילדים ולהורים במסגרת התוכנית ומסרים המתקבלים בבית;
- עמדות כלפי ספרים, ההשפעות הנתפסות של התוכנית ושיעור הרצון ממנה.

לוח 2 מציג את שיעור ההשבה של ההורים והמחנכים במדגם. אפשר לראות כי שיעור המענה הכללי של ההורים עומד על כ-45%, ואילו שיעור המענה הכללי של המחנכים עומד על כ-60%. עוד עולה מהלוח כי שיעור המענה של דוברי העברית גבוה מזה של דוברי הערבית, הן בקרב ההורים והן בקרב המחנכים.

לוח 2: שיעור ההשבה של הורים ומחנכים במדגם

סה"כ	דוברי ערבית	דוברי עברית	
1,345	254	1,091	הורים
45%	23%	59%	
437	113	324	מחנכים
62%	48%	69%	

[מאפייני המשיבים](#)

[מחנכים](#)

מדיווחי המחנכים (בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית) עולה כי הם בעלי ותק ממוצע של 17 שנים. מתוך כך, בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית ממוצע הוותק בבית הספר הנוכחי עומד על כ-12 שנים, ואילו בבתי ספר דוברי ערבית על כ-14 שנים. כמו כן, המחנכים דיווחו כי בממוצע מספר התלמידים בכיתתם עומד על 27 תלמידים. בנוסף, כ-50% מהמחנכים המשתתפים בתוכנית⁴, ציינו שהשנה הם לוקחים חלק בתוכנית נוספת לעידוד קריאה, לרוב תוכנית בית ספרית או תוכנית אישית ביוזמת המורה. יחד עם זאת, רק כ-10% מהמחנכים⁵ דיווחו כי בבית הספר או בכיתה קיימת ספריית השאלה.

מבחינת הרקע חברתי-כלכלי של בית הספר⁶, 21% מהמורים דוברי העברית מלמדים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה, 59% בבתי ספר מרקע בינוני ו-20% בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך. בקרב דוברי הערבית, 19% מהמורים מלמדים בבתי הספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ו-81% בבתי ספר מרקע נמוך.

[הורים](#)

מרבית ההורים שילדיהם משתתפים בתוכנית דיווחו ששליטתם בשפה מצוינת (83% בקרב דוברי העברית ו-76% בקרב דוברי הערבית). בקרב דוברי עברית, כ-80% מההורים דיווחו כי שפת האם שלהם היא עברית,

⁴ 49% בקרב מחנכים בבתי ספר דוברי עברית, 48% בקרב מחנכים בבתי ספר דוברי ערבית
⁵ 9% בבתי ספר דוברי עברית, 10% בבתי ספר דוברי ערבית
⁶ לפי מדד טיפוח שטראוס, גבוה = עשירונים 1-3, בינוני = עשירונים 4-6, נמוך = עשירונים 7-10

13% דיווחו שהם דוברי רוסית במקור, 3% דיווחו ששפת האם שלהם היא אנגלית ו-1% דיווח ששפת האם שלהם היא אמהרית.

מבחינת השכלה, 61% מההורים דוברי העברית דיווחו כי הם בעלי תואר ראשון ומעלה לעומת 53% מההורים דוברי הערבית. בנוסף, בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, 23% מבתי הספר דוברי העברית הם מרקע חברתי-כלכלי גבוה, 62% מרקע חברתי-כלכלי בינוני ו-15% מרקע נמוך. בקרב דוברי הערבית, 32% מבתי הספר הם מרקע חברתי-כלכלי בינוני ו-68% מרקע חברתי-כלכלי נמוך.

אופן ניתוח הנתונים

בדוח זה יוצגו עמדותיהם של כלל המשיבים לסקר, קרי הורים ומחנכים, לפי הנושאים שעליהם התבקשו להשיב. הנתונים שנאספו יוצגו בפילוח לפי מגזר שפה. יובהר כי בכל מקום שבו מצוינת המילה "תוכנית", הכוונה היא לספריית פיג'מה בקרב דוברי העברית ולמִכְתֶּבֶת אֶלְפֶּאנוֹס בקרב דוברי הערבית. במקרים שבהם הממצאים מתייחסים רק לאחת מהתוכניות, הדבר יצוין באופן מפורש. בנוסף, כאשר יתאפשר, בקרב דוברי העברית הממצאים ישוו גם ביחס להערכת תוכנית הפיילוט שנעשתה בשנת תשע"ד (2015) בבתי ספר במחוז מרכז וכן בהתייחס לרקע החברתי-כלכלי של בית הספר.

בעבור מרבית ההיגדים המוצגים בדוח, נתבקשו המשיבים לציין באיזו מידה הם מסכימים עם הנאמר בהיגד ולציין זאת על פני סולם בן חמש דרגות הנע מ"במידה רבה מאוד" (5) ועד "כלל לא" (1). לצורכי הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים שציינו את שני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5), כמסכימים עם ההיגד וחושב שיעורם (באחוזים). בנוסף, עבור חלק מהנושאים המדווחים חושב מדד מסכם, שחושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים המתארים את הנושא. בהתאמה, ערכי המדד נעים בין 0 ל-100.

מגבלות המחקר

למחקר זה מספר מגבלות מחקר. ראשית, מדובר במחקר הערכה בעל היבט כמותי בלבד, ועל כן יתרונותיהן של ההערכה האיכותנית לא באו לידי ביטוי (הערכת מדדים סובייקטיביים, למידה מתוך תיאורי מקרה, איתור ועיבוד היבטים מקדמים ומעכבים בהתנהלות התוכנית וכו'). שנית, מחקר זה הוא מחקר הערכה מעצבת ועל כן הוא אינו עונה על שאלות העוסקות, למשל, באפקטיביות התוכנית.

ממצאים

ממצאי ההערכה יוצגו ויתוארו בהתאם לשאלות ההערכה אשר הוצגו בפרק השיטה. הממצאים מתמקדים בהיבטים הבאים:

- ✓ פרק 1 מתמקד באופן ההפעלה של התוכנית, ההיבטים הלוגיסטיים ומידת ההיכרות הקודמת של ההורים ושל המחנכים עם התוכנית.
- ✓ פרק 2 מתמקד בשביעות הרצון של המחנכים וההורים מהספרים בתוכנית וכן בתרומתה, כפי שהיא נתפסת על ידי המעורבים בה.
- ✓ פרק 3 מציג את דיווחי המחנכים וההורים על הפעילויות עם הספרים שנעשו בכיתה ובבית, ובכלל זה עידוד המחנכים את ההורים לקחת חלק בפעילויות בבית.
- ✓ פרק 4 מציג את שביעות הרצון של ההורים והמחנכים מהתוכנית וכן את גורמי התמיכה והסיוע העומדים לרשותם.
- ✓ פרק 5 מתמקד בדיווחי ההורים על הרגלי קריאה קודמים של ילדם ועל חשיפה לספרים.

1. אופן ההפעלה של התוכנית

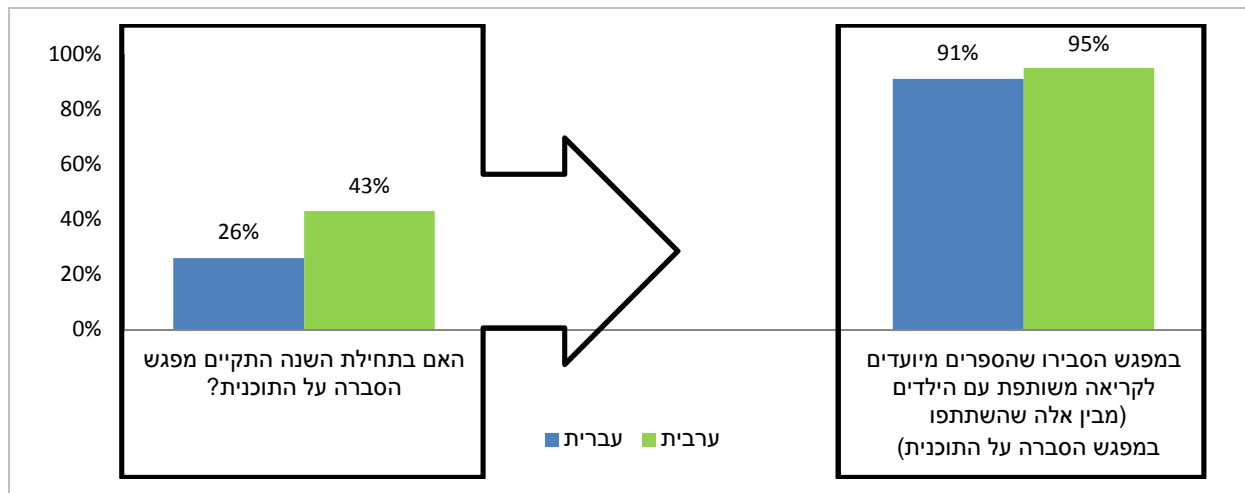
פרק זה יתמקד באופן ההפעלה של התוכנית ובהיבטים הלוגיסטיים שלה. בנוסף יציג הפרק את תשובות ההורים והמחנכים לגבי אופן החשיפה שלהם לתוכנית ולגבי היכרותם הקודמת עימה.

א. היבטים לוגיסטיים

מבחינת ההיבטים הלוגיסטיים של התוכנית, מרבית המחנכים ציינו כי **הספרים הגיעו בזמן** (73% מדוברי העברית, 87% מדוברי הערבית) ו**בכמות הנדרשת** (91% מדוברי העברית, 93% מדוברי הערבית), אולם רק 72% מהמחנכים בבתי ספר דוברי העברית ו-83% מהמחנכים בבתי ספר דוברי הערבית ציינו **שלאורך השנה קיבלו את כל ארבעת הספרים שחלוקו במסגרת התוכנית**⁷. "שכל הספרים יגיעו יחד בתחילת השנה ואנחנו נקריא אותם במועד שצריך במקום לקבל את הספרים באיחור" (מחנכת). אשר להורים, רק 65% מההורים בבתי הספר דוברי העברית ו-81% מההורים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו כי **לאורך השנה ילדם קיבל ארבעה ספרים**.

בנוסף, ההורים נשאלו כיצד נחשפו לתוכנית בשנת תשע"ט. תרשים 1 מציג את דיווחי ההורים על האופן שבו נחשפו לתוכנית.

תרשים 1: דיווחי הורים לגבי אופן החשיפה שלהם לתוכנית, לפי מגזר שפה

מתרשים 1 עולה שרק כרבע מההורים בבתי ספר דוברי עברית⁸ ו-43% מההורים בבתי ספר דוברי ערבית ציינו כי בתחילת השנה התקיים בבתי הספר מפגש הסברה על התוכנית, על מטרותיה ואופן הפעלתה (או

⁷ קרן גרינספון ישראל, האמונה על הצד הלוגיסטי של התוכנית, דיווחה כי באמתחתה תעודות המשלוח החתומות על ידי בתי הספר. מספר השערות הועלו לגבי אי הגעתם של הספרים לכיתות ויש לבדקן.

⁸ לשם השוואה, בשנת תשע"ד 65% מההורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז דיווחו כי התקיים מפגש הסברה לעומת 26% בתשע"ט. מתוך כך, בתשע"ד כמעט כל ההורים דיווחו שבמפגש הוסבר להם מהי מטרת התוכנית לעומת רק 64% מההורים שדיווחו כך בתשע"ט.

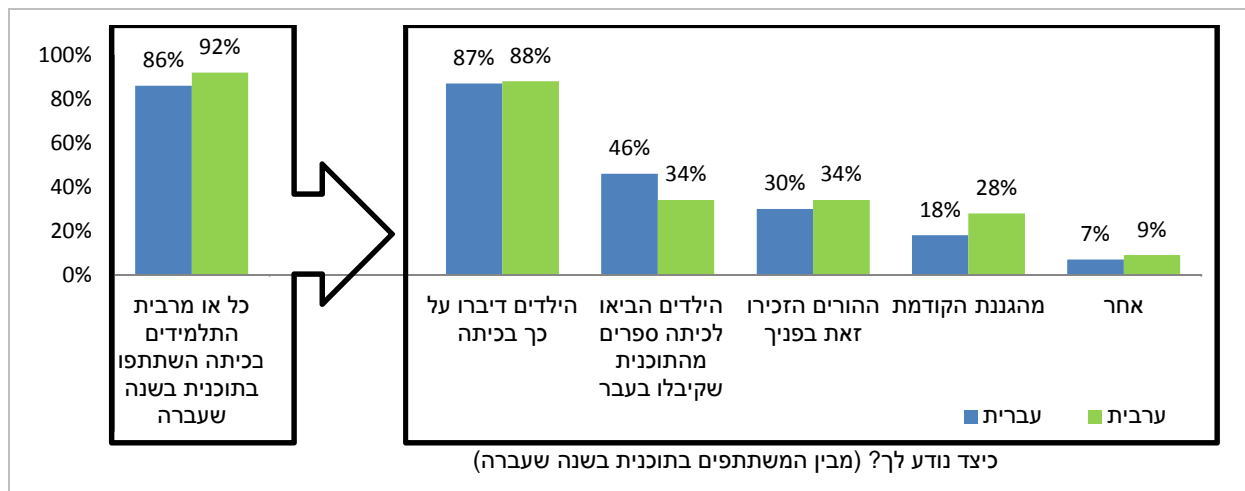
לחילופין הסבר על התוכנית במסגרת מפגש הורים בתחילת שנת הלימודים), וניכר שרבים מההורים כלל לא מודעים אליה, "לתת להורים יותר הסברים ולעשות איזה הצגה של הדברים"; "יותר הדרכה להורים על מה מצפים מהם לעשות אחר הצהרים עם הילדים"; "מבחינתי התוכנית זה לספק לילדים ספרים. לא ידעתי שיש מאחורי הקלעים של הדבר הזה עוד משהו...". מתוך כך, למעלה מ-90% מההורים ציינו כי **במפגש הוסבר להם שהספרים מיועדים לקריאה משותפת עם הילדים** (כלומר שההורה קורא את הספר לילד).

ב. היכרות קודמת עם התוכנית

86% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-92% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו כי **בכיתתם כל או מרבית הילדים השתתפו בתוכנית גם בשנת תשע"ח** (ראה תרשים 2). בחלוקה לפי שלב חינוך ניכר כי תלמידי כיתות א' השתתפו בשיעור גבוה יותר בתוכנית בשנת תשע"ח, כלומר בעת שלמדו בגן, מאשר תלמידי כיתות ב' (דוברי עברית: כיתה א' – 89%, כיתה ב' – 82%; דוברי ערבית: כיתה א' – 98%, כיתה ב' – 84%). מתוך כך, מרבית המחנכים דיווחו כי הדבר נודע להם משום שהילדים דיברו על כך בכיתה.

תרשים 2: דיווחי מחנכים על האופן בו התעדכנו לגבי השתתפות הילדים בתוכנית בשנת תשע"ח, לפי

מגזר שפה

עם זאת, רק 39% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-49% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו כי הם יודעים, ולו באופן חלקי, מהם הספרים שהילדים קיבלו בשנת תשע"ח. בהקשר זה, 28% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-73% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו כי אם היו יודעים מהם הספרים שקיבלו הילדים בשנת הלימודים הקודמת, הדבר היה עשוי לסייע להם בעבודתם עם ספרי התוכנית בשנה הנוכחית. בניגוד למורים, מרבית ההורים (95%), דוברי העברית ודוברי הערבית, ציינו כי למיטב ידיעתם הגן / בית הספר של ילדם השתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הקודמת, תשע"ח.

לסיכום, מההיבט הלוגיסטי נראה כי לרוב הספרים הגיעו בזמן ובכמות הנדרשת, אולם כרבע מהמורים וכשליש מההורים דיווחו כי לא קיבלו את כל ארבעת הספרים (יותר בקרב דוברי העברית).

בנוסף, פחות ממצצית מההורים ציינו שבתחילת השנה השתתפו במפגש הסברה על התוכנית (יותר בקרב דוברי העברית), אולם מתוך אלה שכן השתתפו, מרבית ההורים דיווחו כי במפגש הוסבר להם שהספרים מיועדים לקריאה משותפת עם הילד.

לבסוף, מרבית ההורים והמורים ציינו כי בכיתתם כל או מרבית הילדים השתתפו בתוכנית גם בשנת תשע"ח, אולם בקרב המורים, רבים לא ידעו אילו ספרים קיבלו הילדים בשנה הקודמת, דבר, שלטענתם, עשוי היה לעזור להם בעבודתם.

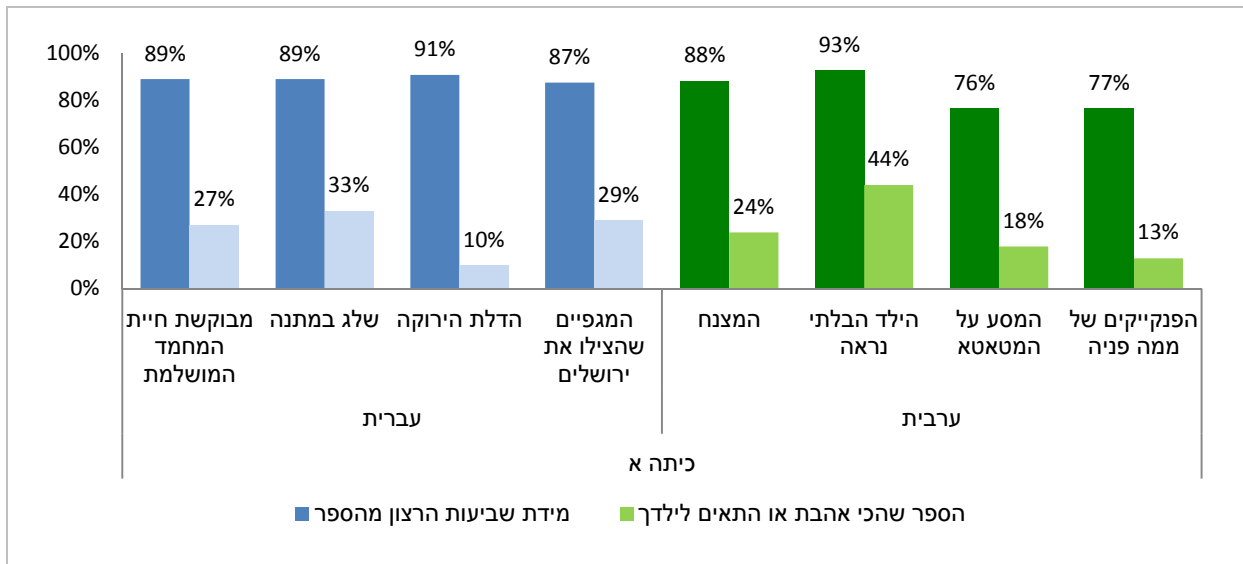
2. שביעות הרצון מהספרים ותרומתה הנתפסת של התוכנית

פרק זה מציג את שביעות רצון ההורים והמחנכים מהספרים שחולקו לילדים בשנת תשע"ט. בנוסף, יציג הפרק את דיווחי ההורים והמחנכים לגבי תפיסתם את תרומת התוכנית, ובכלל זה עידוד קריאה בקרב הילדים, העשרת השפה, חינוך לערכים ועוד.

א. שביעות רצון ההורים והמחנכים מהספרים שחולקו בתוכנית

במהלך שנת הלימודים תשע"ט חולקו במתנה לכל תלמיד בכיתה א' ו-ב' ארבעה ספרים שונים (לפירוט ראה לוח 1). ההורים והמחנכים נתבקשו להעריך כל אחד מהספרים, וכן להעריך מהו הספר שהילדים הכי אהבו. התרשימים מציגים את דיווחי אלה מהם שציינו לגבי כל אחד מהיבטים כי היו שבעי רצון במידה רבה או במידה רבה מאוד. תרשימים 3 ו-4 מציגים את דיווחי ההורים ותרשימים 5 ו-6 את דיווחי המחנכים.

תרשים 3: דיווחי הורים לתלמידי כיתה א' על שביעות רצונם מהספרים בתוכנית, חלוקה לפי מגזר שפה

מתרשים 3 עולה כי בקרב הורים לתלמידי כיתות א', שביעות הרצון הגבוהה ביותר בקרב דוברי העברית הייתה מהספר "הדלת הירוקה" (91%) ו"הילד הבלתי נראה" (93%) בקרב דוברי ערבית. בנוסף, עולה מהתרשים כי 44% מההורים דוברי הערבית ציינו כי "הילד הבלתי נראה" הוא גם הספר האהוב ביותר, אולם בקרב דוברי העברית 33% ציינו שהספר "שלג במתנה" הוא האהוב ביותר, לעומת רק 10% מההורים שדיווחו כי "הדלת הירוקה" הוא הספר האהוב ביותר.

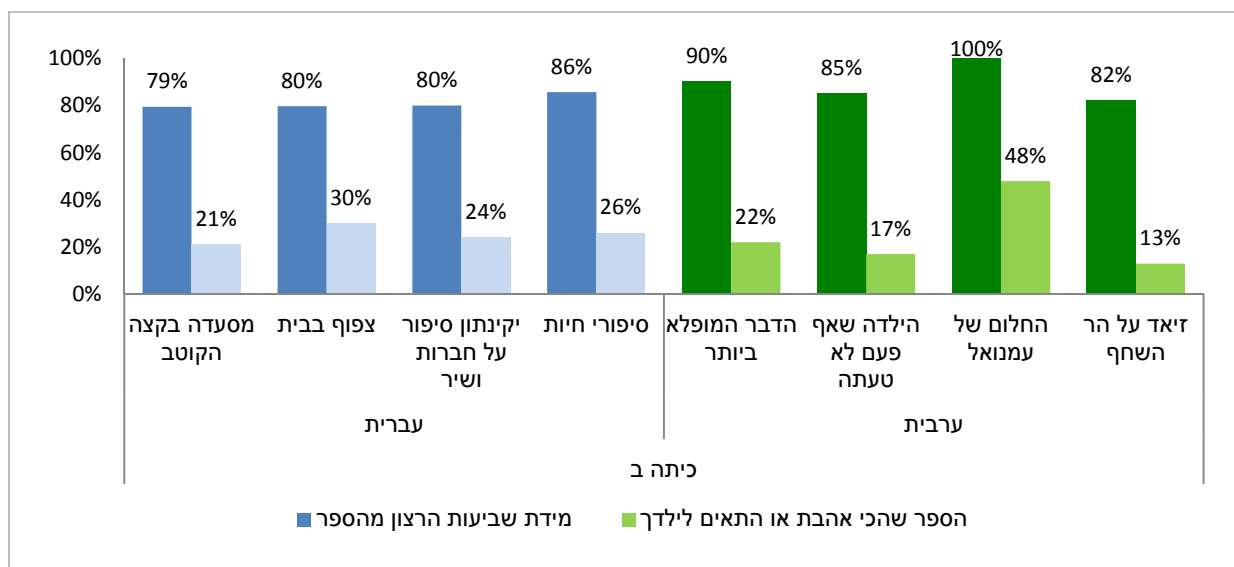
מניתוח השאלות הפתוחות עולה כי ההורים אהבו את "הדלת הירוקה" משום שהשפה התאימה לגיל הילדים והספר היה כתוב בחרוזים, כך שלילדים היה קל להתחבר אליו, "הרבה איורים, משפטים קצרים, היה לה נוח לקרוא את הספר". בהתייחס לספר "שלג במתנה" ההורים ציינו כי הילדים אהבו אותו בעיקר בגלל הפעילות שהוצעה בסופו, העלילה וכן בשל העובדה שהוא חולק להם בחורף, ועל כן היה להם קל להתחבר אליו, "בגלל

התקופה שחילקו את זה, בדיוק התחילה התקופה של השלג וזה התאים". אשר לספרים בערבית, ההורים ציינו שהילדים התחברו מאוד לספר "הילד הבלתי נראה", בין היתר משום שהוא כתוב היטב, השפה קלה והוא מעביר מסר חשוב של קבלת השונה והאחר, "כתוב טוב ומעביר את המסר בצורה ברורה ומובנת".

יש לציין כי עבור שאר הספרים שחולקו ניתן היה למצוא לצד חוות דעת חיוביות גם חוות דעת שליליות. כך למשל, בבתי הספר דוברי העברית הורים רבים ציינו שהספר "המגפיים שהצילו את ירושלים" אומנם היה סיפור מעניין ובעל מסר "הילדים אוהבים מאוד ויש תוכן וסיפור לא ארוך ולא קצר מדי, אני חושב שהמסר ברור ומשתמע מכך", אך לצד זאת הורים אחרים טענו כי הספר היה קשה לקריאה וארוך "היה קושי לקרוא. המילים קצת קשות לכיתה א', אבל הסיפור היה מעניין". גם עבור הספר "מבוקשת חיית המחמד המושלמת", ההורים ציינו לטובה את החיבור לחיות והתאמתו לגיל הילדים "סגנון הדיבור של החיות מדבר אל הילדים", אולם לצד זאת חלק מההורים סברו כי הסיפור היה סתמי "ברמת ההתעניינות של הילד הוא לא היה ממש מעניין. זה מתאים לדעתי לגיל 4, לא לגילו". בהתייחס לספרים בערבית, הובעה ביקורת בעיקר של ההורים על הספר "המסע על המטאטא", שלדעתם היה ארוך מידי, בעל תרגום חסר ועם מסר לא מובן, "אין סיפור, לא מעניין בכלל".

בקרב הורים לתלמידי כיתות ב' (תרשים 4), גרף הספר "סיפורי חיות" את שביעות הרצון הגבוהה ביותר (86%), אולם לדעתם "צפוף בבית" הוא הספר האהוד ביותר (30%). בקרב דוברי הערבית, כל ההורים (100%) ציינו שהיו מרוצים במידה רבה או רבה מאוד מהספר "החלום של עמנואל", שהוא גם האהוד ביותר (48%).

תרשים 4: דיווחי הורים לתלמידי כיתה ב' על שביעות רצונם מהספרים בתוכנית, חלוקה לפי מגזר שפה

מניתוח השאלות הפתוחות עולה כי ההורים והילדים אהבו את הספר "סיפורי חיות" משום שהוא מורכב ממספר סיפורים קצרים עם משל ונמשל. בנוסף, גם החיבור לעולם בעלי החיים עזר לספר להתחבר על הילדים "כי היא אוהבת חיות והסיפורים קצרים ומעניינים". עם זאת, הורים אחרים ציינו שהספר קצת מורכב מידי לילדים. בהתייחס לספר "צפוף בבית", ההורים ציינו שהילדים אהבו אותו בגלל המסר שהוא מעביר

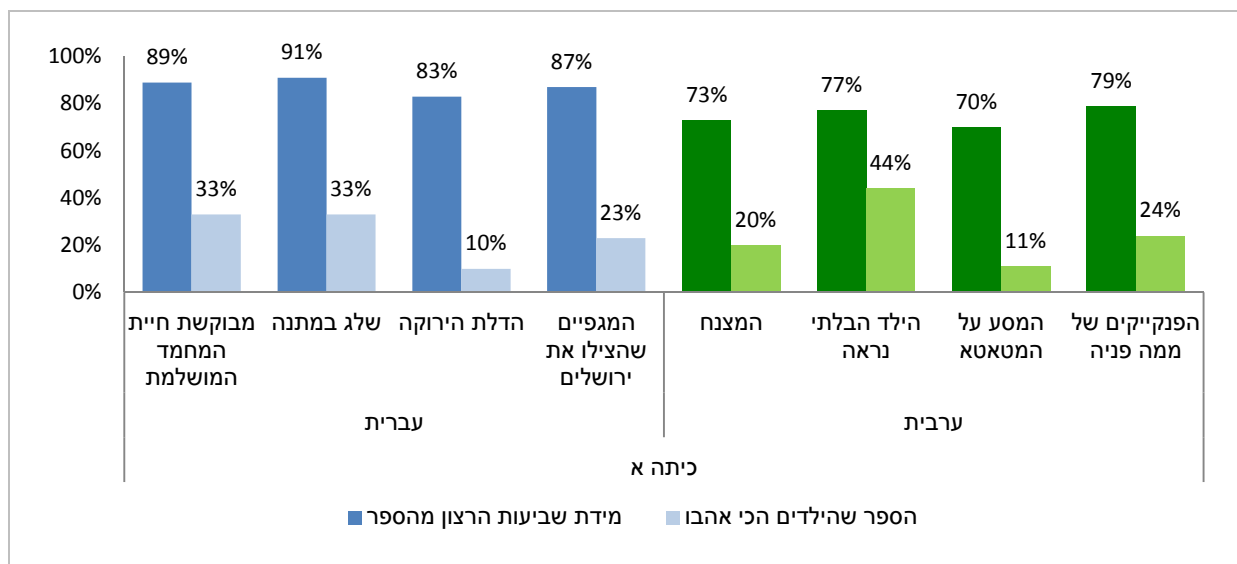
והצירים: "היה בו מסר נחמד והוא היה מאויר נעים". מנגד, הורים אחרים סברו שהמסר של הספר **רדוד מידי** ו**שהספר עצמו ארוך**, "ארוך מידי, אני חושבת שהוא מתאים לילדים יותר צעירים". אשר לספר בערבית "החלום של עמנואל", ההורים ציינו שהילדים התחברו מאוד לספר, בין היתר בגלל **המסר שלו** "ממש אהבתי את המשמעות".

בנוגע ליתר הספרים שחולקו, חוות דעתם של ההורים היו חלוקות. כך למשל, הורים בבתי ספר דוברי עברית ציינו כי הספר "מסעדה בקצה הקוטב" הוא אומנם **סיפור אופטימי אך ילדתי מידי** לכיתה ב', "נראה לי מתאים לגן". עבור הספר "יקינתון, סיפור על חברות ושיר", ציינו ההורים כי הוא בעל **מסר חשוב** של חברות וכי יש עניין בסיפור שמאחורי הסיפור, "מאוד אנושי, סיפור אמיתי, איך כתבו את השיר", אולם לצד זאת ההורים טענו כי **הספר לא היה כל-כך מעניין** והילדים פחות התחברו אליו, "התוכן לא עניין אותי". אשר לספרים בערבית, ברוב המקרים ההורים ציינו לטובה את הספרים, ללא ביקורת מיוחדת.

יש לציין שחלק מההורים סברו שיש מקום לגוון ולעדכן את מבוחר הספרים, "אני חושבת שאפשר לשפר, לשנות סגנון ספרים, להתאים את הספרים לגיל. גיוון של דמויות, להכניס קלאסיקה, רקע היסטורי של סופרים, סיפורים של היסטוריה, להתאים את הספר לרמת ההתפתחות של הילדים. ספרים שיש בהם ידע"; "צריך להתאים את הספרים לגילאי הילדים. ישנם הרבה ספרים טובים שהם לא מתאימים. בנוסף, יש משפחות שיש להן כמה אחים ומגיעים אלינו ספרים שחוזרים על עצמם וחבל, כי הילדים כבר מכירים את הסיפורים ואין בזה שימוש בבית".

כאמור, בדומה להורים, נשאלו גם המחנכים על מידת שביעות רצונם מהספרים בתוכנית. התרשים הבא, 5, מציג את דיווחי מחנכי כיתות א' שהשיבו שהם שבעי רצון מהספרים במידה רבה או רבה מאוד וכן את תפיסתם לגבי הספר שהילדים הכי אהבו.

תרשים 5: דיווחי מחנכי כיתות א' על שביעות רצונם מהספרים בתוכנית. חלוקה לפי מגזר שפה

מתרשים 5 עולה כי בקרב מחנכים בכיתות א', **שביעות הרצון הגבוהה ביותר בקרב המחנכים בבתי הספר דוברי העברית הייתה מהספר "שלג במתנה" (91%)**, והוא גם נתפס כספר שהילדים הכי אהבו, לצד הספר

"מבוקשת חיית המחמד המושלמת". בקרב מחנכים בבתי הספר דוברי הערבית, מידת שביעות הרצון הגבוהה ביותר הייתה מהספר "הפנקייקים של ממה פניה" (79%), אולם לדעתם הספר האהוב ביותר על הילדים הינו "הילד הבלתי נראה" (44%).

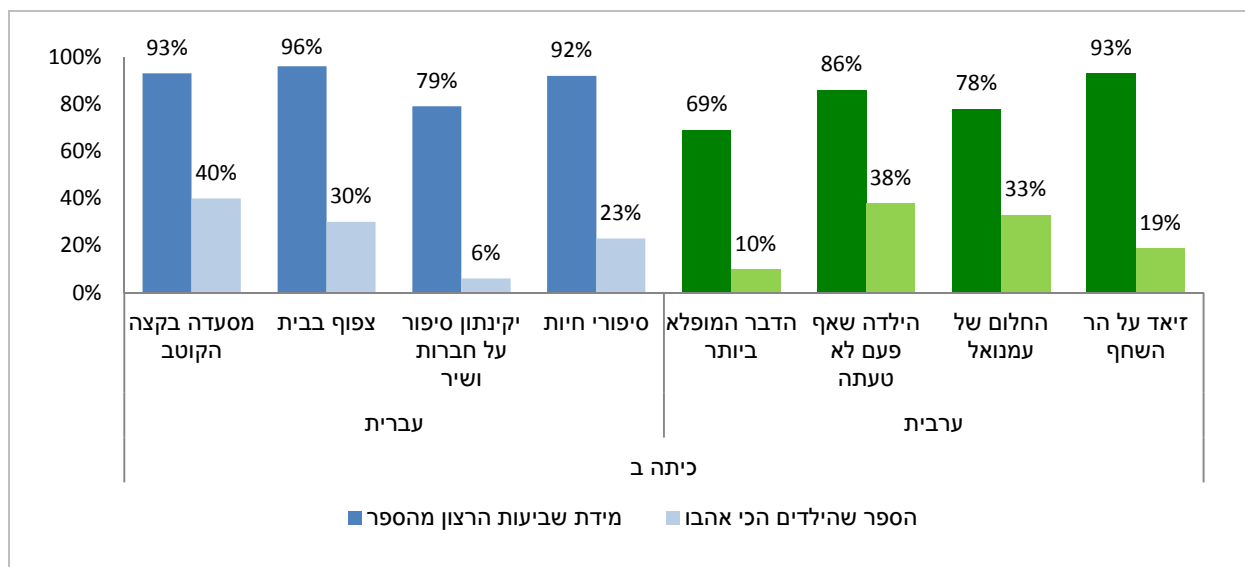
מניתוח השאלות הפתוחות עולה כי בבתי הספר דוברי העברית המחנכים ציינו לטובה את הספר "שלג במתנה" בעיקר משום שהשפה הייתה מונגשת, פעילויות היצירה היו מעניינות וזמן חלוקת הספר תאם את העונה שעליה מסופר בספר (חורף). עוד ציינו המורים שהספר מדבר על אמא ועל געגועים לארץ אחרת, דבר שילדים עולים התחברו אליו מאוד: "זה היה בעיצומו של החורף ועשינו פעילות שקשורה לעלילה. יש לי כיתה שמורכבת מעולים חדשים והם התחברו לגעגוע ולזיכרון", "אני חושבת בגלל האלמנט הרגשי, שהיה מאוד משמעותי". מנגד, מחנכים אחרים טענו שהספר פחות מתאים לילדים דווקא משום שהוא מדבר על שלג: "שלג זה לא משהו שאופייני לישראל, פחות מתאים לילדים". גם הספר "מבוקשת חיית המחמד המושלמת" זכה לחוות דעת חיוביות, בין היתר משום שלדעת המחנכים הספר קרוב לעולם הילדים והפעילות סביבו הייתה מהנה: "קודם כל הייתה הזדהות רבה עם ילדים שרוצים לגדל בעל חיים ולא יכולים, עשינו פעילות מאוד יפה עם הורים וילדים. הייתה התנסות ראשונית של הקריאה כי זה גם הספר הראשון שהגיע. בגדול הם מאוד נהנו, גם הקשר של בעלי חיים עם ילדים והם אהבו את הרעיון" עם זאת, חלק מהמחנכים ציינו כי הספר היה דל ולא מתאים לתוכנית הלימודים: "לא היה תוכן לעבוד עם הסיפור". בקרב מחנכים בבתי הספר דוברי הערבית, הספר "הפנקייקים של ממה פניה" היה אהוד, בעיקר משום שלדעת המחנכים הסיפור קרוב לעולמם של הילדים, ובשל הציורים היפים שבו: "הציורים היו יפים והסיפור היה מתאים, מכיוון שהיה ילד בגיל שלהם". עם זאת, מחנכים אחרים ציינו שהספר היה ארוך מידי ושהשפה שלו קשה: "בגלל שהשמות של הדמויות בספר היו זרים, השפה הייתה לא מתאימה לגיל שלהם, הקריאה הייתה קשה, זה שמות ומילים שלא מוכרים פה בארץ". בהתייחס לספר "הילד הבלתי נראה", המורים ציינו לטובה את השפה ואת העובדה שהעלילה קרובה לעולמם של הילדים: "הם קלטו את המסר, האוירים היו ברורים... הם משקפים דבר מסוים לרעיון מרכזי בסיפור, המשפטים ברורים". מנגד, מורים אחרים ציינו שלחלק מהילדים השפה הייתה קשה: "הספר מתורגם ויש קושי לילדים מבחינת השפה".

עבור יתר הספרים שחולקו, דעות המחנכים חלוקות. כך למשל, מחנכים בבתי ספר דוברי עברית ציינו לטובה את האוירים בספר "הדלת הירוקה" כמו גם את העובדה שמדובר בספר שירים, אולם אלו גם ההיבטים שעליהם כוונה הביקורת, "הילדים אוהבים יותר עלילה ופחות שירים". בהתייחס לספר "המגפיים שהצילו את ירושלים", המורים ציינו לטובה את הפעילויות שנלוו לספר ואת המסר שלו, "הילדים אהבו את הספר הזה מבחינת התוכן, האוירים והמשמעות של הסיפור", אך לצד זאת גם נשמעה ביקורת על כך שהספר היה ארוך ובעל שפה מורכבת לילדים: "לא מתאים לילדים בכיתה א', לא השפה, לא נגיש בשום צורה, לא התחבב על הילדים". בבתי ספר דוברי ערבית המחנכים ציינו לטובה את האוירים בספר "המצנח", אך לצד זאת רבים ציינו שהספר אינו התאים לגיל הילדים ושהתרגום שלו מורכב: "הסיפור ארוך קצת והמשפטים מורכבים לכיתות א', צריך מאמץ כדי לדבר עם התלמידים". בספר "המסע על המטאטא" חלק מהמורים ציינו לטובה את הערכים בספר, אולם רוב המורים ציינו שהספר לא התאים לגיל הילדים ושיעמם אותם, "לא הייתה התאמה לרוב הילדים מבחינת השפה והבנה".

חשוב לציין כי עבור מרבית הספרים, מורים בבתי ספר מהפיקוח הממלכתי-דתי ציינו לרוב כי תוכן הספרים שחולקו השנה בתוכנית לא היה מתאים לבית הספר מבחינת ערכים ותוכנית הלימודים. מחנכת: "הרבה ספרים לא מתאימים למגזר התורני ולכן לא קראנו חלק מהספרים, הרב החליט מה לחלק ומה לא".

בקרוב מחנכים בכיתות ב' (תרשים 6), שביעות הרצון הגבוהה ביותר בקרב המחנכים בבתי הספר דוברי העברית הייתה מהספר "צפוף בבית" (96%), אך לתפיסתם הספר שהילדים הכי אהבו הוא "מסעדה בקצה הקוטב" (40%) ורק לאחריו "צפוף בבית" (30%). בקרב המחנכים בבתי הספר דוברי הערבית, שביעות הרצון הגבוהה ביותר הייתה מהספר "זיאד על הר השחף" (93%), אולם לדעת המחנכים הספר שהילדים הכי אהבו הוא "הילדה שאף פעם לא טעתה" (38%).

תרשים 6: דיווחי מחנכי כיתות א' על שביעות רצונם מהספרים בתוכנית, חלוקה לפי מגזר שפה

מניתוח השאלות הפתוחות עולה שבבתי ספר דוברי עברית מרבית המחנכים אהבו במיוחד את הספר "צפוף בבית", היות שהוא הצחיק את הילדים והם אהבו את המסר שלו, "זה היה ספר מצחיק, הילדים התחברו לעלילה ולתוכן"; "סיפור הומוריסטי עם מוסר השכל". בהתייחס לספר "מסעדה בקצה הקוטב", המורים ציינו לטובה את הפעילויות הנלוות, את מוסר ההשכל של הסיפור ואת היותו מצחיק וקליל, "העלילה הייתה מצחיקה והפעילות שנעשתה בבית הספר הייתה מוצלחת"; "עשינו תערוכות, הכנו פינגווינים. הדמות של הפינגווין הייתה מאוד דומיננטית והילדים מאוד התחברו, היה לנו מסר מאוד חזק". ניתוח תשובות המורים בבתי הספר דוברי הערבית העלה ששביעות הרצון הגבוהה מהספר "זיאד על הר השחף" נבעה בעיקר מכך שהסיפור קרוב לעולמם של הילדים: "הספר היה מעניין, זה היה קרוב אליהם מבחינת השפה והאיורים". המורים ציינו עוד שהספר האהוב ביותר על הילדים הוא "הילדה שאף פעם לא טעתה", בעיקר משום שהוא היה קליל אך בעל מסר, כתוב בשפה פשוטה ובעל איורים נעימים: "הם אהבו את התמונות ואת אופן הכתיבה של הסיפור".

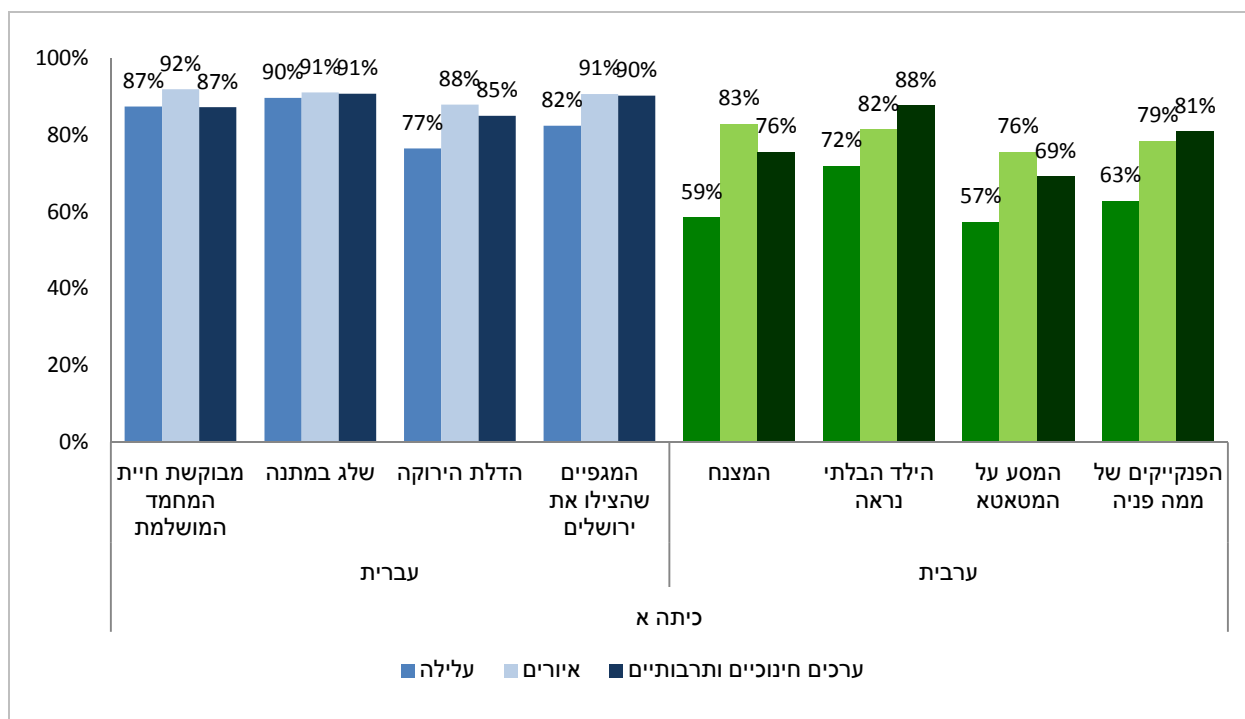
בהתייחס ליתר הספרים, בבתי ספר דוברי עברית המחנכים ציינו שהתלמידים פחות התחברו לספר "יקינתון, סיפור על חברות ושיר", בעיקר מהיבט העלילה והתוכן: "לא היה מתאים כלל לכיתה ב', לא העלילה, לא

התוכן ולא האוירים. הספר "סיפורי חיות" זכה לאהדה רבה יותר מצד המורים, בעיקר משום שהסיפורים בו **קשורים לעולם החיות**: "...קרוב לעולם הילדים, מצחיק, רמת תכנים מותאמת. זה היה מחולק לסיפורים קצרים וזה הקל עליהם". בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית, הספר "הדבר המופלא ביותר" ספג ביקורת בעיקר בשל הרמה הגבוהה של הטקסט ואורך הסיפור: "הספרים לא התאימו לגיל של הילדים... זה ארוך מדי לכיתות הקטנות". לעומת זאת, הספר "החלום של עמנואל" זכה ל אהדה רבה יותר מצד המורים, משום שלתפיסתם היו בו **מסרים רבים והתוכן היה מחובר לעולמם של הילדים**: "הספר היה מחובר אליהם, בשבוע של קבלת האחר דיברנו על ילדים של חינוך מיוחד ועל ילדים עם כיסא גלגלים או שונים". עם זאת יש שטענו שהספר אינו מתאים לחברה הערבית: סיפורים שבמקורם לא ערביים. המסרים לא מקובלים אצלנו".

שני התרשימים הבאים מציגים את הערכות המחנכים לגבי עלילת הסיפור, האוירים והערכים החינוכיים של כל אחד מהספרים, הערכות שהיו גבוהות וחיוביות ברוב המקרים (יותר בקרב המחנכים בבתי ספר דוברי עברית).

תרשים 7: דיווחי מחנכי כיתות א' על שביעות רצונם מהעלילה, האוירים והערכים של הספר, חלוקה

לפי מגזר שפה

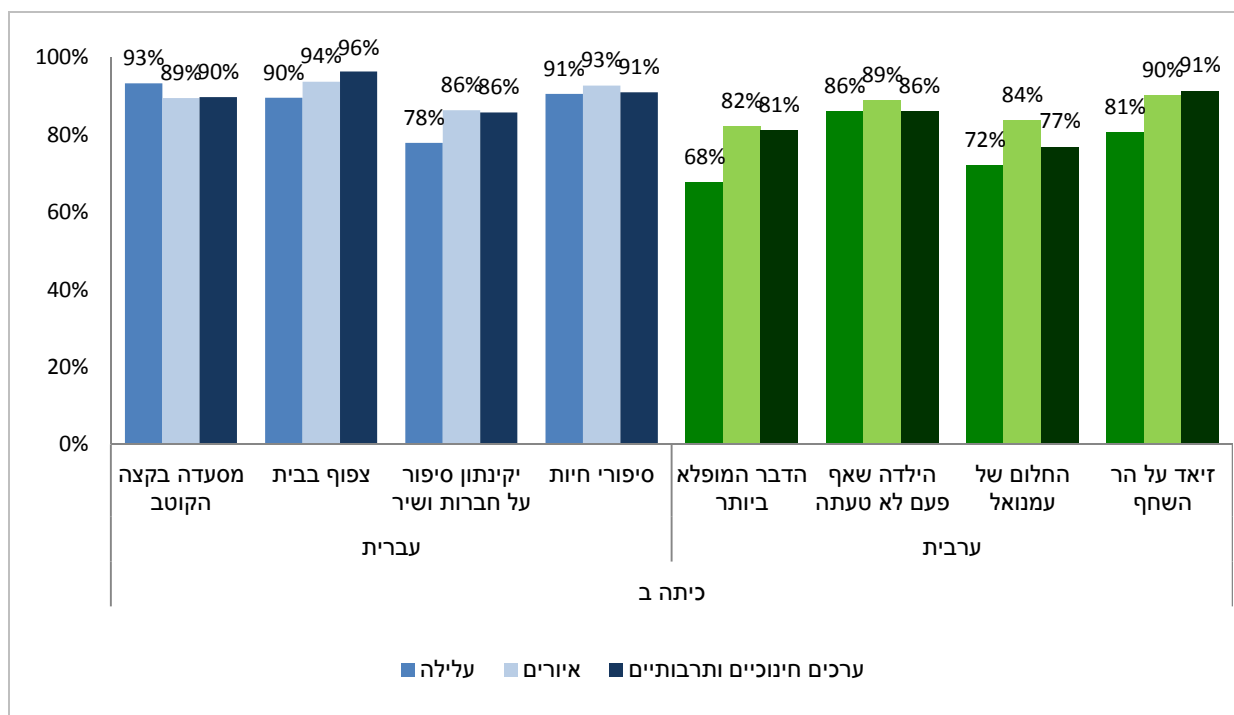

מתרשים 7 עולה כי **מורים לכיתות א' בבתי ספר דוברי עברית נתנו הערכות גבוהות לספרים בכל הקשור לעלילה, לאוירים ולתוכן**. עם זאת, ניתן לראות כי בבתי ספר דוברי ערבית המורים נטו להעריך פחות את כל אחד מהפרמטרים האמורים, ובפרט את עלילות הספרים, ובייחוד בולטת **ההערכה הנמוכה יחסית שניתנה לספר "המסע על המטאטא"**. מחנכת: "השמות רחוקים מאוד מהשמות שיש אצלנו, שיהיו יותר סיפורים שמתאימים לתרבות ולאוטנטיות שלנו"; "צריך להוסיף לתוכנית פחות ספרים מתורגמים".

בהמשך, ניתן לראות בתרשים 8 כי מרבית המורים בכיתות ב' בבתי ספר דוברי עברית נתנו הערכות גבוהות לספרים שחולקו בתוכנית. עם זאת, אפשר לראות כי עלילת הספר "יקינתון, סיפור על חברות ושיר" קיבלה הערכה נמוכה במעט ביחס לשאר הספרים. בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית ההערכות היו גבוהות לרוב, אולם בדומה למורים בכיתות א', ניכר כי המורים היו פחות שבעי רצון מעלילות הספרים. מחנכת: "שתהיה עלילה יותר קלילה, שלתלמידים יהיה קל לקרוא באופן עצמאי, ללא עזרה, שיוכלו להיות יותר עצמאיים בקריאה".

תרשים 8: דיווחי מחנכי כיתות ב' על שביעות רצונם מהעלילה, האיורים והערכים של הספר, חלוקה

לפי מגזר שפה

לסיכום, מהתרשימים לעיל עולה כי ככלל, כל הספרים זכו להערכות גבוהות (מעט יותר מצד ההורים). בקרב הורים ומחנכים בכיתות א' בבתי ספר דוברי עברית, הספר האהוב ביותר הוא "שלג במתנה". בקרב דוברי ערבית אין תמימות דעים לגבי שביעות הרצון מהספרים, אולם הן ההורים והן המחנכים דיווחו כי לדעתם הספר שהילדים הכי אהבו הוא "הילד הבלתי נראה".

בכיתות ב' הורים ומחנכים דוברי עברית ציינו לטובה את הספר "צפוף בבית", ההורים ציינו כי הוא הספר האהוב ביותר והמחנכים דיווחו על שביעות רצונם הגבוהה ממנו. בקרב דוברי הערבית אין תמימות דעים לגבי הספר האהוב ביותר או לגבי מידת שביעות הרצון מהספרים, אך ניתן לציין לטובה את "זימד על הר השחף" ואת "החלום של עמנואל".

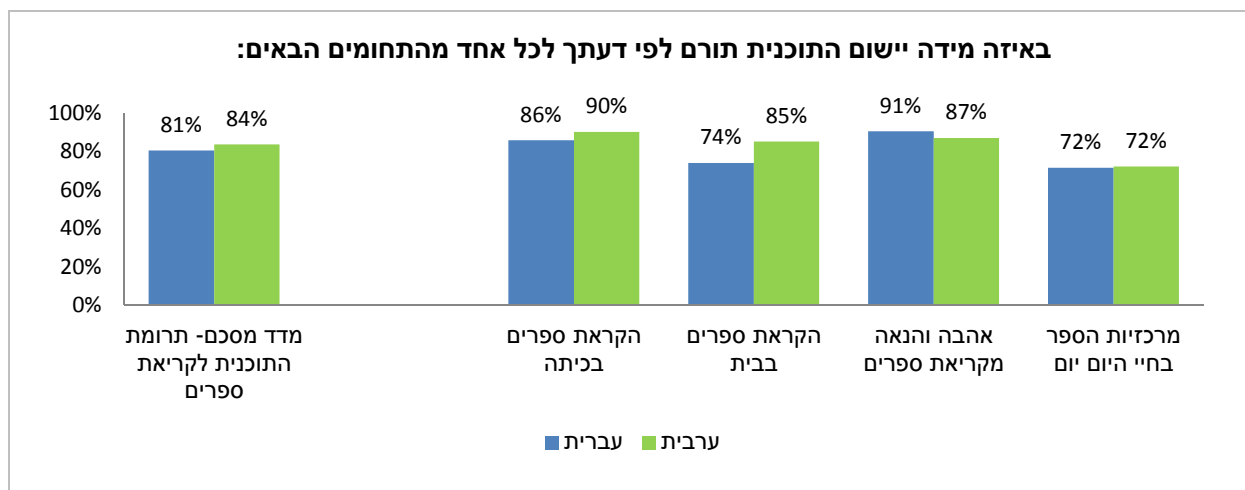
זאת ועוד, נראה כי מרבית המחנכים היו שבעי רצון מעלילות הספרים, מהאיורים שבהם

ומהערכים הטמונים בהם, אולם ניכר כי לרוב, מחנכים בבתי ספר דוברי ערבית היו פחות שבעי רצון מהיבטים אלה, ובפרט מעלילת הספרים. כמו כן, מתשובות ההורים והמחנכים עולה כי מרבית חוות הדעת החיוביות נסובו סביב היבטים של שפה קלה להבנה, איורים נעימים, מסר ברור ופעילויות מהנות. מנגד, במקרים רבים הורים ומורים ציינו לשלילה ספרים שלתפיסתם היו ארוכים מידי, כתובים או מתורגמים בשפה קשה להבנה ו/או בעלי מסר מורכב.

ב. תרומתה הנתפסת של התוכנית בעיני ההורים והמחנכים

ההורים והמחנכים נשאלו באיזו מידה הם מעריכים את תרומת התוכנית לעידוד התלמידים לקריאת ספרים, להבנת הנשמע, לטיפול החשיבה ועוד. תרשים 9 מציג את דיווחי המחנכים על תרומת התוכנית לקריאת ספרים ותרשים 10 על תרומת התוכנית בהיבט הפדגוגי.

תרשים 9: דיווחי מחנכים על תרומת התוכנית לקריאת ספרים, שיעור המסכימים עם ההיגדים, לפי מגזר שפה

מתרשים 9 אפשר לראות כי למעלה מ-80% מהמחנכים סבורים כי לתוכנית השפעה חיובית על עידוד קריאת ספרים בקרב התלמידים. עם זאת, המחנכים דיווחו בשיעור נמוך יחסית (72%) על כך שהתוכנית תורמת להעלאת מרכזיות הספר בחיי היום יום של הילדים⁹. זאת ועוד, ניכר כי מחנכים בבתי ספר דוברי ערבית נטו לדווח בשיעורים גבוהים במעט ממחנכים בבתי ספר דוברי עברית על תרומת התוכנית לעידוד קריאת ספרים בקרב התלמידים (84% לעומת 81% בהתאמה), וכן על תרומת התוכנית לקריאת ספרים בבית (85% לעומת 74% בהתאמה). מנגד, דוברי העברית דיווחו בשיעורים גבוהים במעט מדוברי ערבית על תרומת התוכנית לאהבה והנאה מקריאת ספרים (דוברי העברית¹⁰ - 91%, דוברי הערבית - 87%). בחלוקה

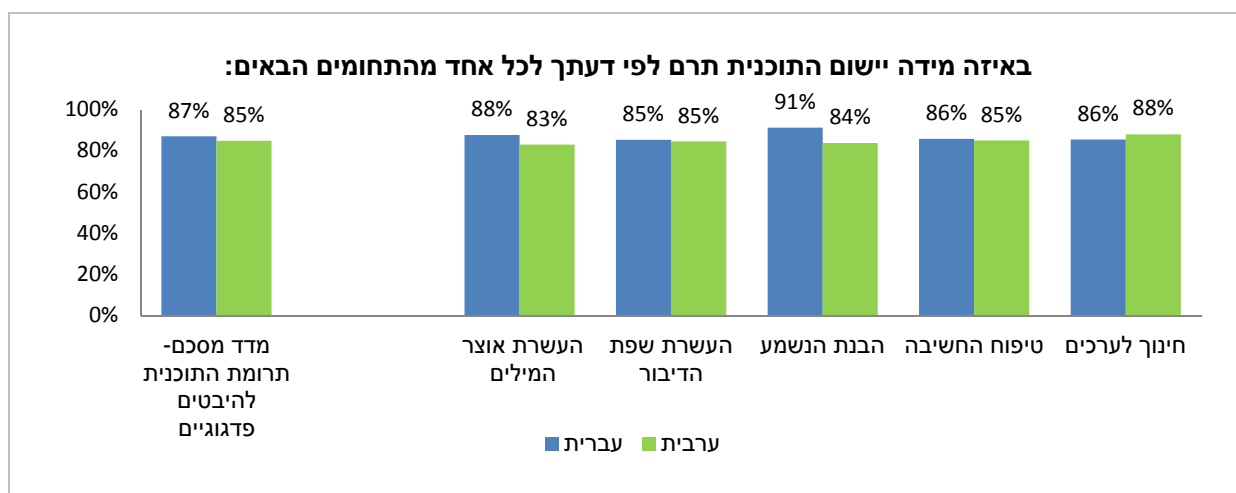
⁹ בשנת תשע"ד 83% מהמורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז המרכז דיווחו שהתוכנית תורמת למרכזיות הספר בחיי היום יום של הילדים לעומת 78% מהם בתשע"ט.

¹⁰ בתשע"ד ובתשע"ט שיעור דומה של מורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז המרכז דיווחו כי לתוכנית תרומה ניכרת לאהבת הקריאה של הילדים (93% ו-94%, בהתאמה)

לפי רקע חברתי-כלכלי, לרוב מחנכים מבתי ספר דוברי עברית מרקע נמוך נטו להעריך באופן חיובי יותר ממורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי גבוה ובינוני את תרומת התוכנית לכל אחד מההיבטים, והפער בין שתי הקבוצות עומד על כ-10% (מורים בבתי ספר מרקע גבוה ומרקע בינוני דיווחו על פי רוב באופן דומה). במגזר דובר הערבית, לא נמצאו פערים בין דיווחי מורים בבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי בינוני ובין דיווחיהם בבתי ספר מרקע נמוך.

תרשים 10: דיווחי מחנכים על תרומת התוכנית להיבטים פדגוגיים, שיעור המסכימים עם ההיגדים, לפי מגזר

שפה

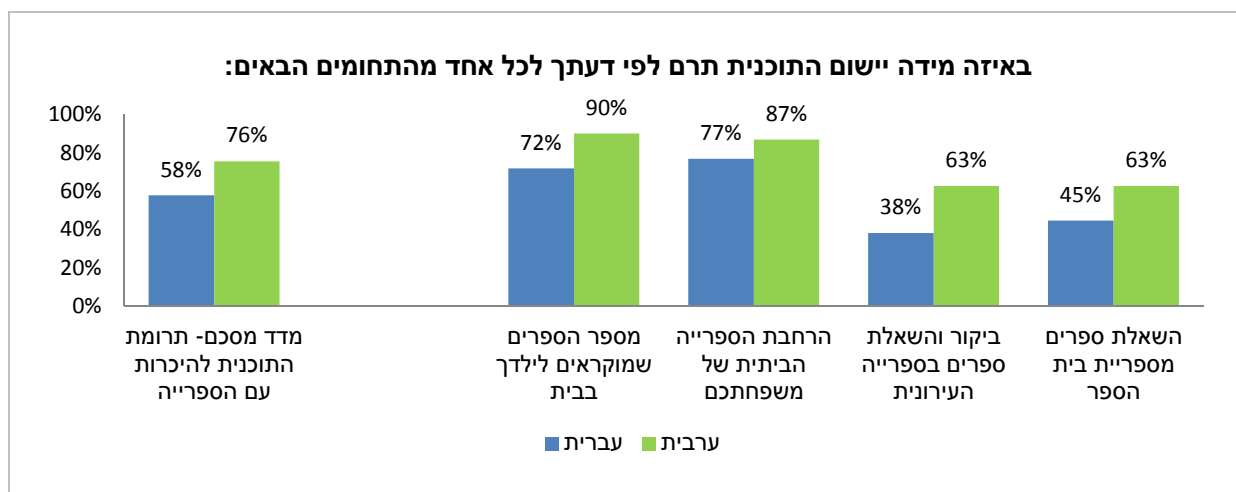
בהמשך, אפשר לראות כי מרבית המחנכים דיווחו על כך שהתוכנית מסייעת לקידום היבטים פדגוגיים שונים¹¹ (תרשים 10). כך, למשל, כ-85% מהמחנכים דיווחו כי התוכנית מסייעת להעשרת שפת הדיבור של הילדים ולטיפוח החשיבה. בנוסף, אפשר לראות כי מחנכים דוברי עברית דיווחו באופן חיובי יותר במעט על כל אחד מההיבטים, כשהפער המשמעותי ביותר נמצא בהיבט של תרומת התוכנית להבנת הנשמע של הילדים (91% - דוברי העברית לעומת 84% דוברי ערבית). בחלוקה לפי רקע חברתי- כלכלי של בית הספר עולה כי מחנכים מבתי ספר דוברי עברית מרקע נמוך נטו להעריך באופן חיובי יותר את תרומת התוכנית בכל אחד מההיבטים, ובתוך כך הפער בין מחנכים מבתי ספר מרקע בינוני וגבוה ומחנכים בבתי ספר מרקע נמוך עומד על כ-10%. בבתי ספר דוברי ערבית מרקע בינוני מורים דיווחו באופן חיובי יותר ממורים מבתי ספר מרקע נמוך על כל אחד מההיבטים, והפער עומד על כ-10%.

¹¹ בהשוואה בין תשע"ד לתשע"ט עלו הבדלים בדיווחי מורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז המרכז: טיפוח החשיבה – תשע"ד 89%, תשע"ט 77%; הבנת הנשמע – תשע"ד 89%, תשע"ט 87%; העשרת שפת הדיבור – תשע"ד 83%, תשע"ט 94%; העשרת אוצר המילים – תשע"ד 86%; תשע"ט 94%; חינוך לערכים- תשע"ד 96%, תשע"ט 84%.

שלושת התרשימים הבאים מציגים את **דיווחי ההורים** על התרומה הנתפסת של התוכנית. אפשר לראות כי חלק ניכר מההורים, בעיקר דוברי העברית, סבורים כי **תרומת התוכנית להיכרות עם הספרייה ולקריאת ספרים היא נמוכה יחסית**¹² (תרשים 11). כך, למשל, רק 38% מההורים דוברי העברית ו-63% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי התוכנית תרמה לעידוד ביקורים בספרייה העירונית. עם זאת, כ-90% מההורים דוברי הערבית וכ-80% מההורים דוברי העברית דיווחו כי **התוכנית תרמה להגדלת הספרייה הביתית**. כמו כן אפשר לראות כי 72% מההורים דוברי העברית ו-90% מההורים דוברי הערבית ציינו שהתוכנית תרמה **להעלאת מספר הספרים שמוקראים לילד בבית**. ככלל, אפשר לראות כי **קיים פער בין דיווחים של הורים דוברי עברית לאלה של הורים דוברי ערבית**; לרוב הורים דוברי ערבית נטו לדווח באופן חיובי יותר מהורים דוברי עברית על כל אחד מהיבטים האמורים. בהתייחס לרקע החברתי-כלכלי של בית הספר, לרוב עם הירידה ברקע החברתי-כלכלי, נטו ההורים להעריך באופן חיובי יותר את תרומתם של כל אחד מהיבטים האמורים, הן בבתי הספר דוברי העברית והן בבתי הספר דוברי הערבית.

תרשים 11: דיווחי הורים על תרומת התוכנית להיכרות עם הספרייה ולקריאת ספרים, שיעור המסכימים עם

ההיגדים, לפי מגזר שפה

תרשים 12 מציג את דיווחי ההורים לגבי תרומת התוכנית להעשרה שפתית.¹³ מהממצאים עולה כי מרבית ההורים סבורים כי **התוכנית תורמת להעשרה השפתית של ילדם**, בעיקר למידת ההבנה של הילד כאשר **מספרים לו סיפור** (83% דוברי עברית, 95% דוברי ערבית), אך גם להרחבת אוצר המילים שלו (78% דוברי עברית, 94% דוברי ערבית). בהשוואה לדיווחי המחנכים בתרשים 9, ניכר כי מחנכים דוברי ערבית דיווחו על היבט זה בשיעור נמוך מההורים (83% לעומת 94%), ואילו מחנכים דוברי עברית נטו לדווח על היבט זה יותר מאשר ההורים (78% לעומת 88%). בנוסף, אפשר לראות שכ-75% מההורים דוברי העברית ו-85% מההורים דוברי הערבית ציינו שהתוכנית **תורמת לחינוך לערכים**. כמו כן, ובדומה לתרשים 10, ניתן לראות כי

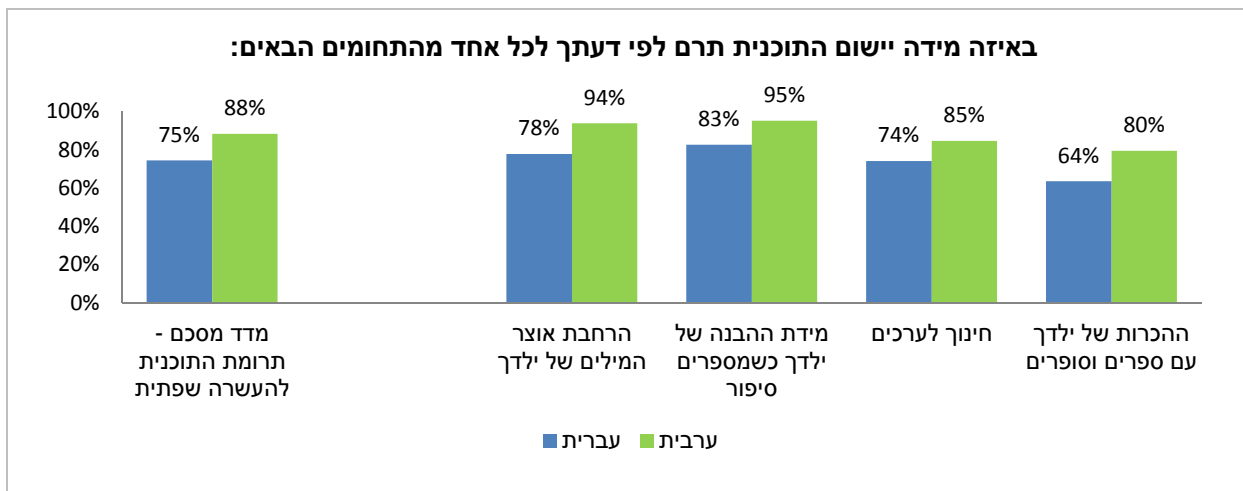
¹² דיווחי הורים בבתי ספר דוברי עברית (מחוז מרכז) בתשע"ד דומים בחלקם לאלה של ההורים בתשע"ט: השאלת ספרים מספריית בית הספר- תשע"ד 42%, תשע"ט 47%; השאלת ספרים מהספרייה העירונית –תשע"ד 38%, תשע"ט 47%; הרחבת הספרייה הביתית – תשע"ד 77%, תשע"ט 72%; מספר הספרים שמוקראים לילד בבית – תשע"ד 72%, תשע"ט 70%.
¹³ הערכת ההורים (בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז) בתשע"ד דומה בחלקה להערכת ההורים בתשע"ט: הכרת ספרים וסופרים – תשע"ד 72%, תשע"ט 69%; חינוך לערכים –תשע"ד 85%, תשע"ט 72%; הבנת הסיפור – תשע"ד 84%, תשע"ט 80%; העשרת אוצר המילים – תשע"ד 83%, תשע"ט 79%.

גם במקרה זה דיווחי ההורים בבתי הספר דוברי הערבית גבוהים מאלה של ההורים בבתי הספר דוברי העברית.

בהתייחס לרקע החברתי-כלכלי של בית הספר, הורים דוברי עברית נטו לדווח באופן חיובי יותר על כל אחד מהיבטים, ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר היה נמוך יותר. בקרב הורים דוברי ערבית לרוב לא נמצאו פערים משמעותיים בין דיווחי הורים בבתי ספר מרקע נמוך לבין דיווחי הורים בבתי ספר מרקע בינוני.

תרשים 12: דיווחי הורים על תרומת התוכנית להעשרה שפתית, שיעור המסכימים עם ההיגדים, לפי מגזר

שפה

דיווחי ההורים על תרומת התוכנית בהיבטים רגשיים¹⁴ (תרשים 13) מעלה כי מרבית ההורים בבתי הספר דוברי הערבית וכשני שלישי מההורים בבתי הספר דוברי העברית סבורים כי התוכנית אכן תורמת לילדם בהיבט זה. כך למשל, 78% מההורים דוברי העברית ו-91% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי התוכנית תורמת להנאה ולאהבה של ילדם מקריאת ספר, אולם בקרב דוברי העברית רק 67% מהורים ציינו שהתוכנית הגבירה את הרצון של ילדם לקרוא ספרים. בנוסף, 64% מההורים דוברי העברית ו-87% מההורים דוברי הערבית סבורים כי התוכנית תורמת לשיח עם הילדים על זיכרונות משפחתיים: "אני מחזקת את התוכנית הזאת ומברכת עליה, היא מלמדת ומעשירה ונותנת הזדמנות לדבר על כל מיני דברים. פותחת צוהר לעולם הדמיון. תוכנית מדהימה והילדה נהנית ממנה שזה הכי חשוב". כמו כן, ובדומה לשני התרשימים הקודמים, ניתן לראות כי גם במקרה זה דיווחי הורים בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים מדיווחיהם של הורים בבתי ספר דוברי עברית.

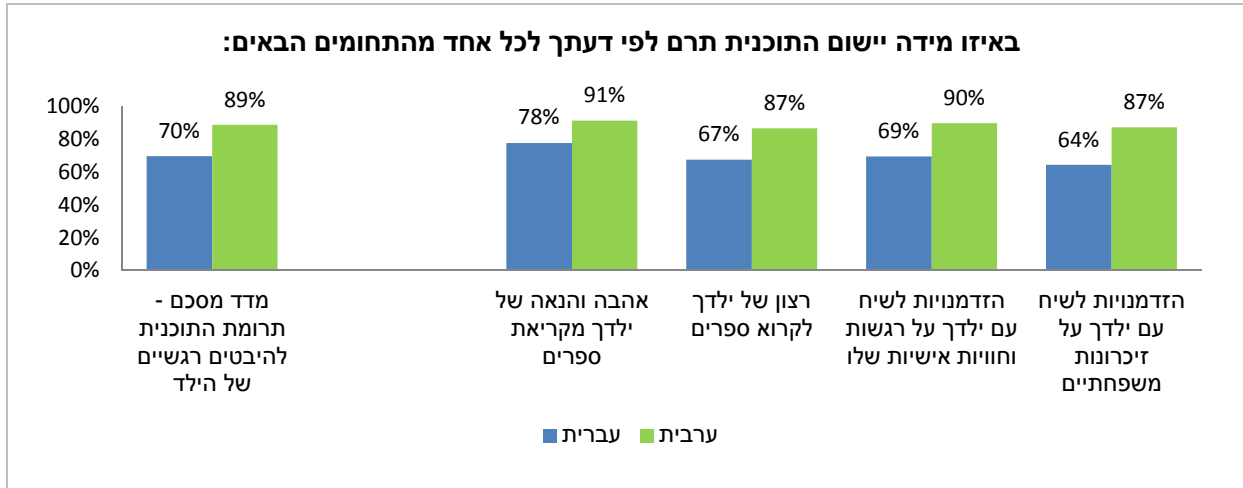
בהתייחס לדיווחי ההורים לפי הרקע החברתי-כלכלי של בית הספר עולה כי הן בקרב דוברי העברית והן בקרב דוברי הערבית, ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר נמוך יותר, עולה הערכת ההורים לגבי מידת

¹⁴ ניתן לראות כי קיים פער בין תשע"ד לתשע"ט בתשובות ההורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז (בתשע"ד ההורים נשאלו רק על שני היבטים): רצון לקרוא – תשע"ד 73%, תשע"ט 67%; אהבת הקריאה – תשע"ד 84%, תשע"ט 74%.

תרומתה של התוכנית לגבי כל אחד מההיבטים האמורים, ולרוב הפער בין דיווחי ההורים מן הרקע הגבוה לאלה מהרקע הנמוך עומד על כ-10%.

תרשים 13: דיווחי הורים על תרומת התוכנית בהיבטים רגשיים, שיעור המסכימים עם ההיגדים, לפי מגזר

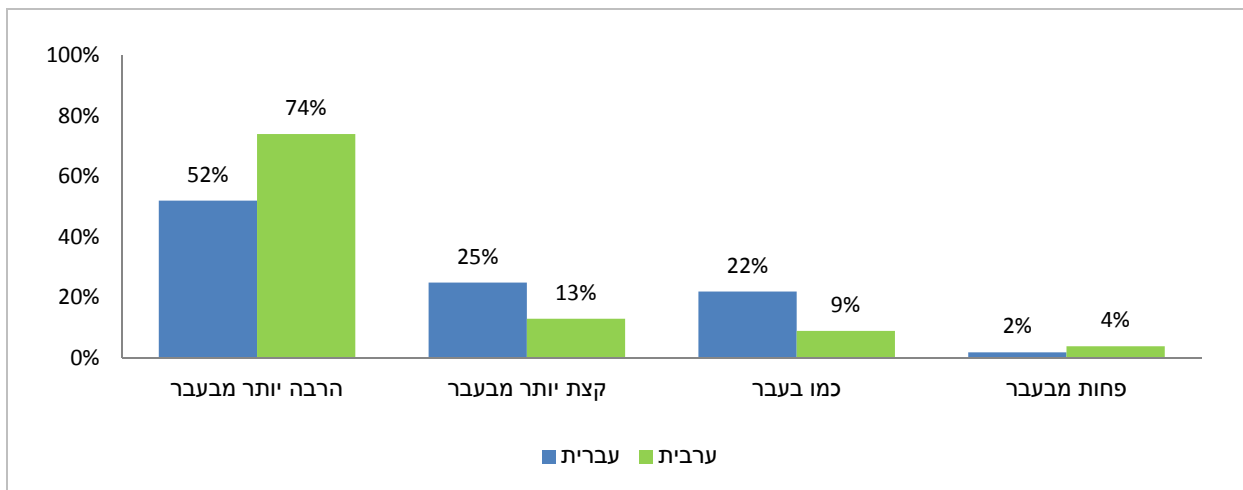
שפה

בנוסף להיבטים שהוצגו בתרשימים לעיל, ההורים נשאלו עד כמה לדעתם התוכנית מחזקת את ההרגל של קריאת ספרים בבית. תרשים 14 מציג את התפלגות התשובות בחלוקה לפי מגזר שפה.

מתרשים 14 עולה כי כמחצית מההורים דוברי העברית ומרבית ההורים דוברי הערבית (52% דוברי עברית ו-74% דוברי ערבית) סבורים שהתוכנית חיזקה את הנטייה לקריאת ספרים בבית, שגברה הרבה יותר מאשר בעבר. זאת ועוד, ניתן לראות כי הורים דוברי ערבית דיווחו יותר מדוברי העברית על כך שהתוכנית חיזקה בהרבה את הרגלי הקריאה בביתם. בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי של בית הספר, נמצא כי בקרב דוברי עברית וערבית כאחד, ככל שיורד הרקע החברתי-כלכלי, כך עולה שיעור ההורים שדיווחו כי בהשוואה לעבר, התוכנית חיזקה מאוד את הרגלי קריאת הספרים בבית, כאשר הפער בין רמת ההווה ובין רמת העבר עומד על כ-10%.

תרשים 14: דיווחי הורים על תרומת התוכנית לחיזוק קריאת ספרים בבית, לפי מגזר שפה

לסיכום חלק זה, ניכר כי ההורים והמחנכים תופסים את **תרומת התוכנית לילדיהם כחיובית ומשמעותית**. על פי דיווחיהם, התוכנית חיזקה את קריאת הספרים בבית, בתדירות גבוהה בהרבה לעומת העבר. **דוברי הערבית נתנו על פי רוב הערכות גבוהות יותר מאשר דוברי העברית** על כל אחד מהיבטים שעליהם נשאלו, וכמו כן הורים ומחנכים מבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך בשני המגזרים העריכו את התוכנית יותר מאשר מקביליהם בבתי ספר מרקע גבוה יותר.

זאת ועוד, נראה כי מחנכים, ובעיקר הורים **בבתי ספר דוברי ערבית, נטו להעריך את תרומת התוכנית באופן חיובי יותר** מהורים ומחנכים בבתי ספר דוברי עברית. כמו כן, מהממצאים עולה כי בשני מגזרי השפה, **המחנכים נטו לדווח יותר מההורים על תרומת התוכנית לחינוך לערכים** ובקרב דוברי עברית גם על הרחבת אוצר המילים של הילד, על הבנת הנשמע ועל הנאת הילד מקריאת ספרים. לעומת זאת, הורים דוברי ערבית נטו לדווח יותר מהמחנכים על **תרומת התוכנית להרחבת אוצר המילים של הילד, להבנת הנשמע ולהנאה מקריאת ספרים**. כמו כן מרבית ההורים (יותר בקרב דוברי הערבית) סבורים כי לתוכנית השפעה חיובית גם על ההיבטים הרגשיים של הילד, כמו **אהבה והנאה מקריאת ספרים והזדמנויות לשיח על זיכרונות ורגשות**. מדיווחי מרבית ההורים עולה עוד כי התוכנית חיזקה את ההרגל של קריאת **הספרים בביתם**, בפרט בקרב דוברי הערבית ובבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך.

3. דיווחי מחנכים והורים על פעילויות בבית הספר, בכיתה ובבית

פרק זה יציג את דיווחי המחנכים וההורים על אודות הפעילויות שנעשות בכיתה ובבית הספר ועל הפעילויות שנעשות בבית סביב הספרים בתוכנית. לתפיסתם של מובילי התוכנית, נועדה התוכנית, בין השאר, לחזק הרגלי קריאה משותפת בין ההורים והילדים בבית ולעודד שיח בין בני המשפחה. כדי להגשים מטרה זו, צורפו לספרים הנחיות להורים לפעילויות משותפות עם הילדים. כמו כן התבקשו בתי הספר ליזום פעילויות משותפות להורים וילדים בעקבות הספרים שחולקו בתוכנית.

בפרק זה יוצגו דיווחי המורים וההורים לגבי הקשר בין בית הספר לבין הבית, ובכלל זה שיתוף ההורים בפעילויות משותפות בבית הספר או במסרים המועברים מבית הספר הביתה. כמו כן יוצגו דיווחי ההורים על העיסוק בקריאה ובפעילויות נוספות בבית בעקבות ספרי התוכנית.

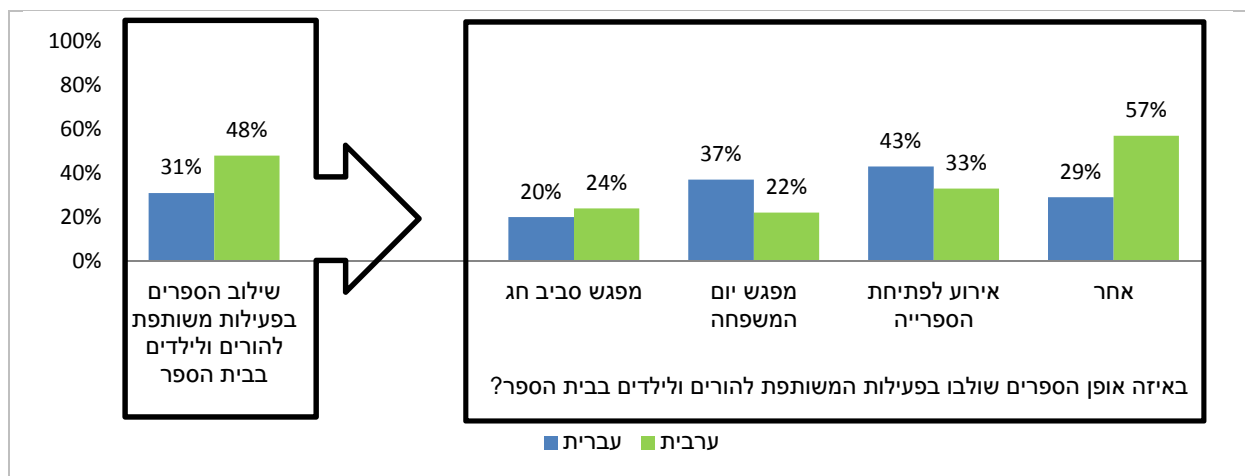
א. פעילויות הנעשות במסגרת הכיתה ובית הספר

באתר התוכנית מופיעות הנחיות, הצעות והמלצות להפעלת התוכנית, ספציפית לכל ספר וכן הכוונה כללית למורים (חלק מהצעות אלה נמצאות בספרים עצמם). במסגרת התוכנית על המחנכים ליזום פעילויות שונות לקידום הקריאה בספר, חלק מהן נמסרות בסמוך ליום החלוקה של הספרים או ביום החלוקה עצמו. המחנכים נשאלו אילו פעילויות הם ביצעו ויזמו במהלך השנה, וכן סביב כמה מהספרים התקיימו הפעילויות השונות. בהמשך נשאלו ההורים שאלות דומות.

תרשים 15 מציג את דיווחי המורים לגבי האופן שבו שילבו את הספרים בפעילויות משותפות להורים וילדים בבית הספר.

תרשים 15: דיווחי מחנכים לגבי אופן שילוב הספרים בפעילויות משותפות להורים וילדים במסגרת בית

הספר, לפי מגזר שפה

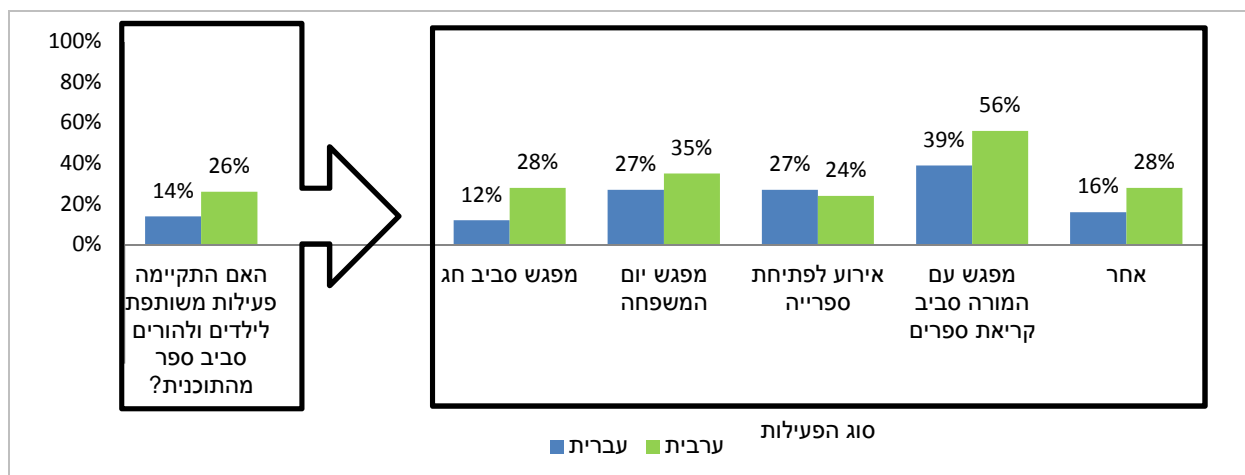

מתרשים 15 ניתן לראות שכ-30% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית וכ-50% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ציינו שהם **שילבו את הספרים בפעילויות משותפות להורים ולילדים בבית הספר**. מתוך כך אפשר לראות כי בקרב מחנכים בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית הפעילות השכיחה ביותר¹⁵ הנה **אירוע לפתיחת הספרייה** (דוברי עברית 43%, דוברי ערבית 33%). עם זאת, מחנכים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו בשיעור גבוה גם על פעילויות "אחרות", כמו **מפגש ייעודי סביב הספר ואירוע אמצע או סוף סמסטר**. חשוב לציין כי חלק מהמחנכים ציינו כי יש קושי ברתימת ההורים לקחת חלק בפעילויות: "בקטע של ההורים צריך לנסות למצוא דרך להזמין את זה. הם לא רצו את זה בהתחלה בגלל שהם הכירו את זה מהגן והם חשבו שזה אותם ספרים. צריך למצוא דרך לעניין אותם, לקח לי זמן לשכנע אותם"; "לשלוח יותר ערכות להורים ולתת להם יותר פירוט על הנושא בבית"; "צריך גם מטעם התוכנית עצמה לעודד את ההורים להשתתף בתוכנית".

כאמור, ההורים נשאלו שאלות זהות לאלה שהופנו למורים. תרשים 16 מציג את דיווחי ההורים ביחס לשאלות אלה.

תרשים 16: דיווחי הורים לגבי אופן שילוב הספרים בפעילויות משותפות להורים ולילדים במסגרת בית הספר.

לפי מגזר שפה

כפי שניתן לראות בתרשים 16, רק כ-15% מההורים בבתי ספר דוברי עברית וכרבע מההורים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כי במהלך שנת הלימודים התקיימה פעילות משותפת עם הילדים סביב ספר מהתוכנית (רק כ-2% מההורים דוברי העברית וכ-7% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי השתתפו ביותר מפעילות אחת). מתוך כך, ניכר כי הפעילות השכיחה ביותר בקרב דוברי העברית ובקרב דוברי הערבית היא **מפגש עם המורה סביב קריאת ספרים** (39% דוברי עברית, 56% דוברי ערבית) ולאחר מכן **מפגש יום המשפחה**. בקטגוריית "אחר" ההורים ציינו בדרך כלל פעילויות כמו הצגה בעקבות הספר, מפגש עם הסופר, ארוחה משותפת ו/או מפגש אמצע שנה או תחילת שנה. עם זאת, ההורים ציינו שהיו מעוניינים לקחת חלק ביותר בפעילויות: "אני אשמח אם בית הספר ייקח על עצמו פרויקטים לשיתוף עם ההורים"; "הייתי רוצה שבית הספר יהיה יותר

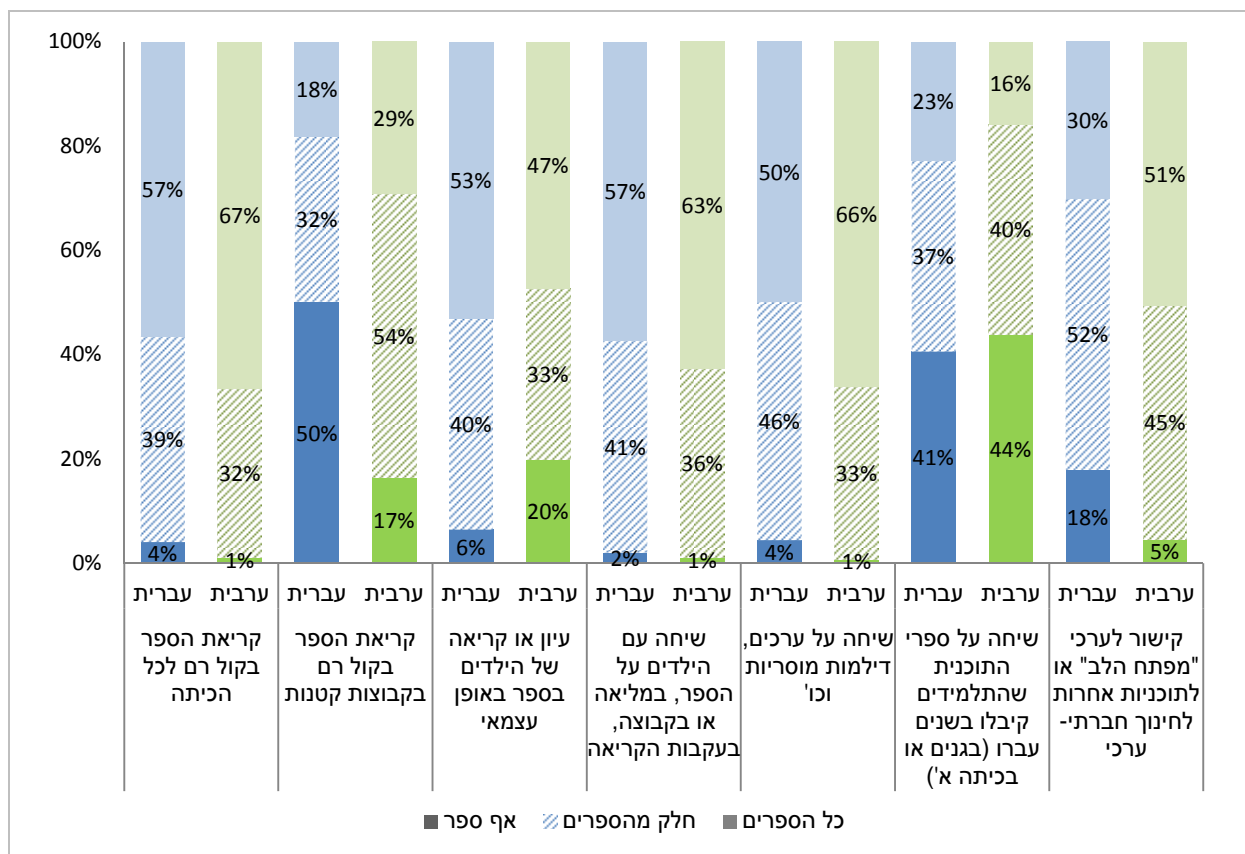
¹⁵ השוואה של דיווחי מחנכים בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז מצאה הבדלים בדיווחים: מפגש סביב חג - תשע"ד: 13%, תשע"ט: 24%; מפגש יום המשפחה - תשע"ד: 21%, תשע"ט: 24%; אירוע לפתיחת ספרייה - תשע"ד: 65%, תשע"ט: 33%.

מעורב בקשר לתוכנית ושיעשו יותר פעילויות"; "שישתפו את ההורים... שיעשו סוג של מסיבה או מפגשים מיוחדים יחד עם ההורים, מה שיגרום לעודד את התלמידים לקרוא".

חשוב לציין כי 11% מהמחנכים דיווחו כי לאורך השנה היו ספרים שהתלמידים קיבלו אך כלל לא קראו בהם בכיתה (לא בקריאה משותפת ולא לבד). בהקשר זה המחנכים נשאלו סביב כמה מהספרים שחולקו במהלך השנה הם קיימו פעילויות שונות (אף ספר, חלק מהספרים או כל הספרים), כפי שמפורט בתרשימים 16-18.

מתרשים 17 ניתן לראות כי מרבית המחנכים (57% דוברי עברית, 67% דוברי ערבית) דיווחו על כך שהם הקריאו בקול בכיתה את כל ארבעת הספרים, שעל כולם הם שוחחו עם הילדים בכיתה או במליאה (57% דוברי עברית, 63% דוברי ערבית), ובכלל זה שיחה על ערכים ודילמות מוסריות (50% דוברי עברית, 66% דוברי ערבית). עוד אפשר לראות שכ-40% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית דיווחו שהם כלל לא קראו את הספר בקול בקבוצות קטנות או שקיימו שיחה על ספרים שהילדים קיבלו בשנים קודמות. בנוסף, כ-45% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית דיווחו כי רק בחלק מהספרים הם קראו בקבוצות קטנות, קישרו את תוכן הספר לערכי תוכנית "מפתח הלב" או שוחחו עם הילדים על ספרים שהם קיבלו בשנים קודמות (כזכור, בפרק 1 נמצא כי 28% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-73% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו כי אם היו יודעים מהם הספרים שהילדים קיבלו בשנת הלימודים הקודמת, הדבר היה עשוי לסייע להם בעבודתם עם ספרי התוכנית בשנה הנוכחית).

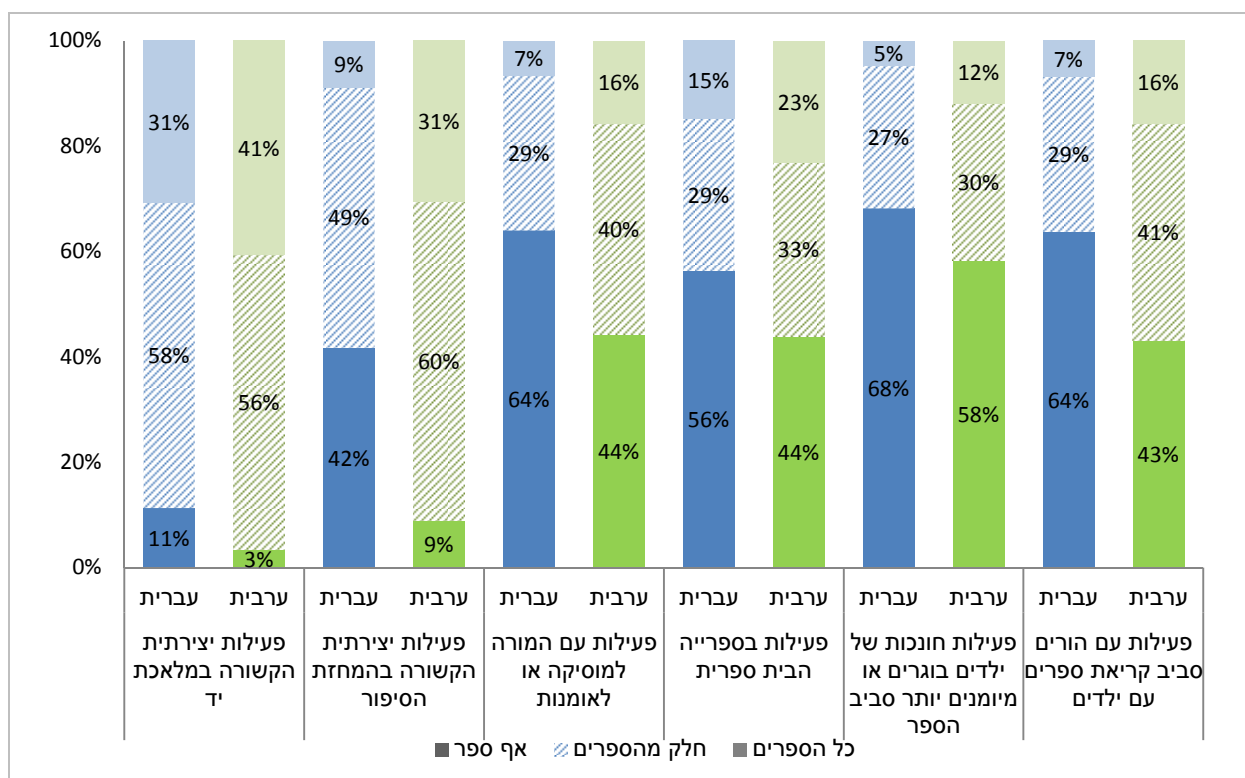
תרשים 17: דיווחי מחנכים על מגוון פעילויות שיח שנעשו בכיתה סביב הספרים בתוכנית, לפי מגזר שפה

תרשים 18 (בעמוד הבא) מציג את דיווחי המהמנכים לגבי מגוון פעילויות יצירה וחוויה שנעשו סביב הספרים, כגון פעילות מוסיקלית, המחזה וחונכות. אפשר לראות שבבתי ספר דוברי עברית **מיעוט מקרב המהמנכים דיווחו כי הם קיימו אחת או יותר מהפעילויות האמורות סביב כל הספרים בתוכנית**. בהקשר זה הפעילות שהתקיימה בשכיחות הגבוהה ביותר סביב כל הספרים היא **מלאכת יד ואומנות** (31%). פעילות זו דווחה בשיעור גבוה גם כמי שהתקיימה סביב חלק מהספרים (56%), וכך גם פעילות הקשורה בהמחזת הסיפור (49%). מנגד, מרבית המהמנכים בבתי הספר דוברי העברית דיווחו כי הם **כלל לא קיימו פעילויות עם המורה למוסיקה או לאומנות** (64%), פעילויות בספריית בית הספר (56%), פעילויות חונכות (68%) או פעילויות עם ההורים סביב קריאת ספרים (64%).

בקרב מהמנכים בבתי הספר דוברי הערבית ניתן לראות כי הפעילות שהתקיימה בשכיחות הגבוהה ביותר סביב כל הספרים היא **מלאכת יד ואומנות** (41%) ולאחריה **המחזת הסיפור** (31%). שתי פעילויות אלה התקיימו בשיעור גבוה גם סביב חלק מהספרים, כמו גם פעילויות עם המורה למוסיקה ועם ההורים סביב קריאת ספרים. מנגד, ניתן לראות כי 58% מהמהמנכים דיווחו כי סביב אף אחד מהספרים שבתוכנית **לא התקיימה פעילות חונכות של ילדים בוגרים**.

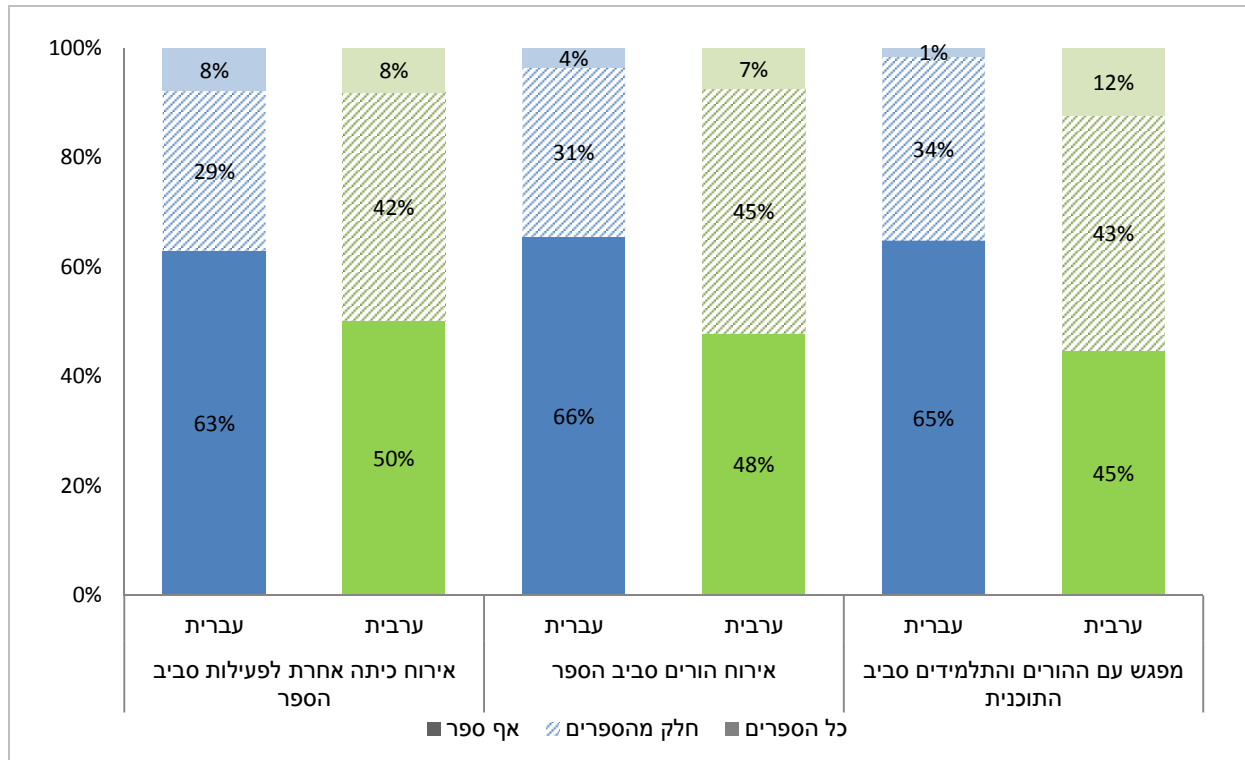
תרשים 18: דיווחי מהמנכים על מגוון פעילויות יצירה וחוויה שנעשו סביב הספרים בתוכנית. לפי מגזר שפה

התרשים הבא, 19, מציג את דיווחי המהמנכים לגבי שלוש פעילויות אירוח שהתקיימו בעקבות הספרים בתוכנית. אפשר לראות שכשני שלישים מהמהמנכים בבתי הספר דוברי העברית וכמחצית מהמהמנכים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו כי הפעילויות האמורות כלל לא התקיימו. עוד אפשר לראות כי 34% מהמהמנכים בבתי הספר דוברי העברית דיווחו כי התקיים מפגש עם ההורים והתלמידים סביב חלק מהספרים בתוכנית,

ורק 8% דיווחו כי הכיתה אירחה כיתה אחרת לפעילות סביב כל הספרים שחולקו בתוכנית. בקרב דוברי הערבית ניתן לראות כי 45% מהמחנכים דיווחו כי **עבור חלק מהספרים התקיים מפגש של אירוח הורים** סביב הספר, ואילו רק 12% מהמחנכים דיווחו כי התקיים מפגש של תלמידים והורים עבור כל אחד מהספרים שחולקו במסגרת התוכנית.

תרשים 19: דיווחי מחנכים על פעילויות אירוח סביב ספר, לפי מגזר שפה

לסיכום חלק זה, ניכר כי פחות ממחצית מהמחנכים דיווחו ששילבו את הספרים בפעילויות שונות, אך הפעילות הבולטת והשכיחה שבהן שהתקיימה כן היא אירוע פתיחת הספרייה. מצד ההורים, פחות מרבע מההורים (שיעור נמוך מזה שדיווחו המורים) ציינו כי לקחו חלק בפעילויות הקשורות לספרים, כשהשכיחה ביותר בהן הייתה מפגש עם המורה סביב ספר. בנוסף, מרבית המחנכים ציינו שהקריאו בקול את הספרים ושוחחו עליהם בכיתה, בעיקר בהקשר של ערכים ודילמות העולים מהסיפור.

בהתייחס לפעילויות שיח, מרבית מהמחנכים דיווחו כי קיימו פעילויות מעין אלה סביב כל הספרים בתוכנית. עם זאת, בהתייחס לפעילויות חוויה ויצירה, מיעוט מקרב המחנכים דיווחו כי קיימו פעילויות אלה עבור כל הספרים, כשהפעילות שהתקיימה בשכיחות הגבוהה ביותר, בקרב דוברי הערבית ודוברי הערבית כאחת, היא פעילות הקשורה למלאכת יד ואומנות. זאת ועוד, מרבית המחנכים בבתי הספר דוברי הערבית וכמחצית מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו כי כלל לא קיימו פעילויות אירוח (הורים או תלמידים מכיתות שונות) סביב הספרים.

יש לציין כי הורים ומחנכים דוברי ערבית דיווחו כי קיימו והשתתפו בפעילויות רבות יותר מאשר הפעילויות שדווחו על ידי הורים ומחנכים דוברי ערבית.

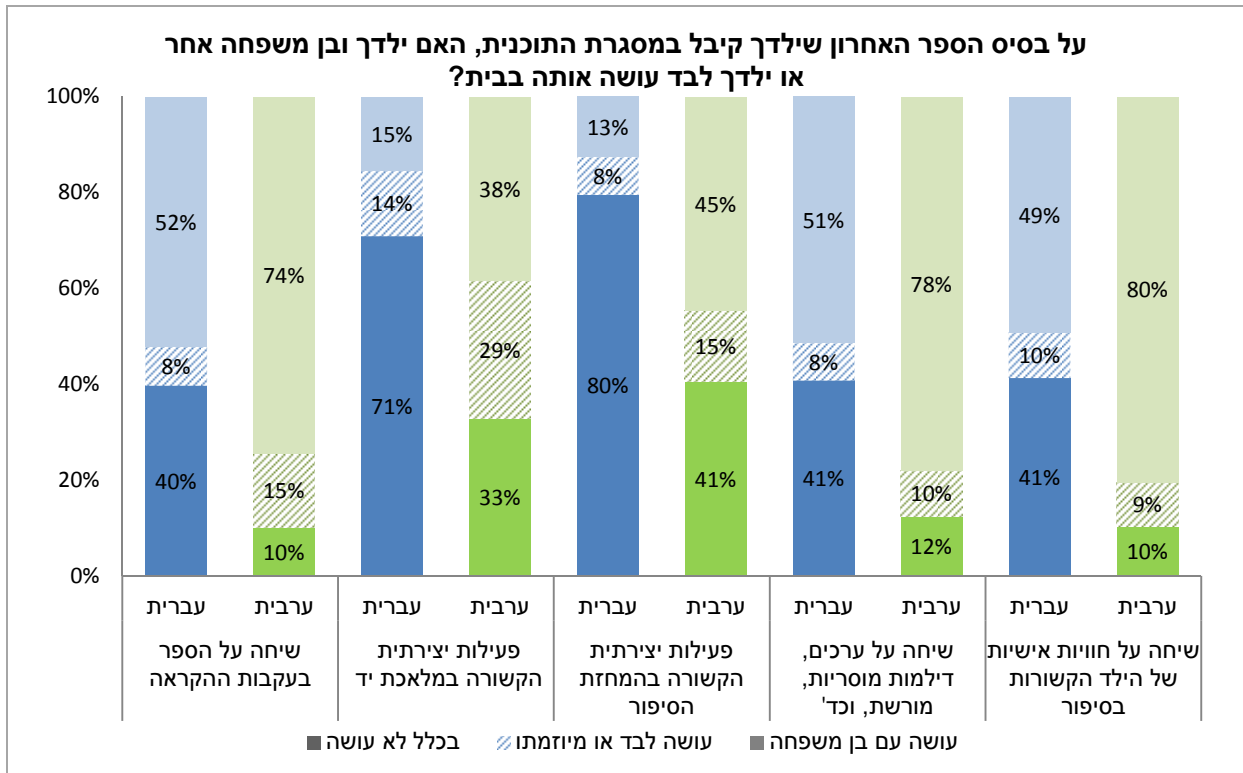
ב. פעילויות הנעשות במסגרת הבית

כאמור, לתפיסת מובילי התוכנית, התוכנית נועדה, בין היתר, לחזק הרגלי קריאה משותפת בבית בין ההורים לילדיהם וכן לעודד שיח בין בני המשפחה. לשם כך צורפו לספרים הנחיות להורים לפעילויות משותפות עם ילדיהם. בנוסף, התבקשו בתי הספר ליזום פעילויות משותפות להורים וילדים במסגרת הבית בעקבות הספרים שחולקו בתוכנית.

מדיווחי ההורים עולה כי רבע מההורים בבתי הספר דוברי העברית ו-56% מההורים בבתי הספר דוברי הערבית קיבלו הנחייה מהמורה או מבית הספר לשוחח או לערוך פעילות בעקבות קריאת הספרים בבית. כמו כן, 60% מההורים בבתי הספר דוברי העברית ו-71% מההורים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו כי הם מכירים את ההצעות השונות לשיחה ולפעילות משותפת עם הילדים המופיעות בספרי התוכנית. עם זאת, רק 31% מההורים (דוברי עברית ודוברי ערבית) ציינו כי בכלל הספרים הם אכן קראו את ההצעות לפעילויות. כמו כן, רק רבע מההורים דוברי העברית ו-37% מההורים דוברי הערבית ציינו כי לא קראו את הפעילויות שבסוף הספר עבור אף אחד מהספרים. מתוך כך, בהקשר זה, 70% מההורים דוברי העברית ו-87% מההורים דוברי הערבית ציינו כי הפעילות המשותפת עם ילדם הייתה מהנה במידה רבה או רבה מאוד.

בנוסף, נשאלו ההורים על מספר פעילויות ספציפיות ואופן עשייתן בבית. תרשים 20 מציג את דיווחי ההורים על פעילויות אלה.

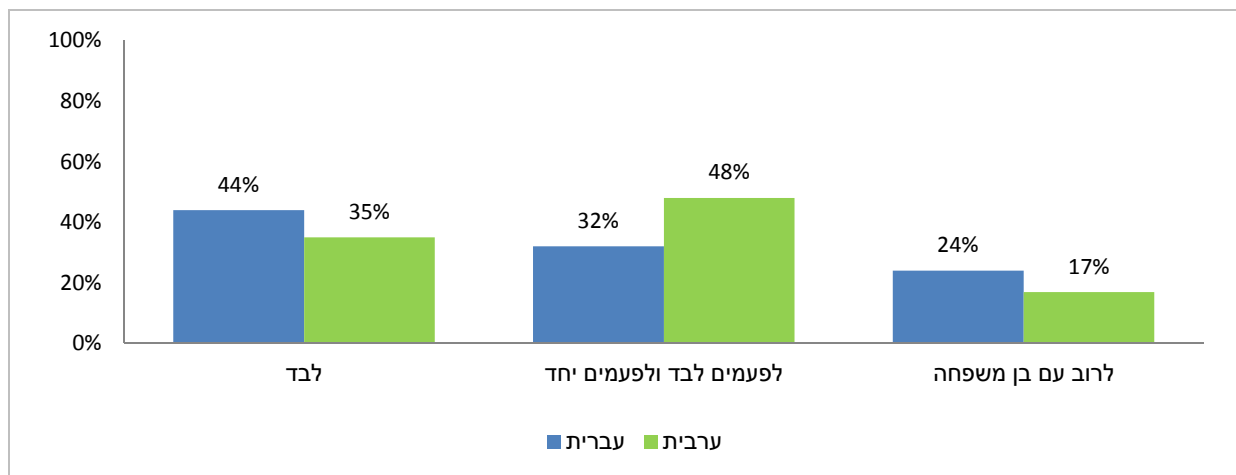
תרשים 20: דיווחי הורים לגבי השתתפות ילדם בפעילויות סביב הספרים בבית ואופן עשייתן, לפי מגזר שפה

מתרשים 20 עולה כי מרבית ההורים דוברי העברית ציינו כי הספר האחרון שילדם קיבל במסגרת התוכנית **כלל לא לקח חלק בפעילויות של יצירה של מלאכת יד (71%) או המחזת הסיפור (80%)** בבית. עם זאת, נראה כי הפעילויות שנעשו בבית בשכיחות גבוהה יחסית עבור הספר האחרון שהתקבל היו **שיחה על הספר בעקבות ההקראה (8% מיוזמתו, 52% עם בן משפחה)**, שיחה על **ערכים ודילמות (8% מיוזמתו, 13% עם בן משפחה)** ושיחה על **חוויות אישיות של הילד הקשורות בסיפור (10% מיוזמתו, 49% עם בן משפחה)**. בקרב הורים דוברי ערבית אפשר לראות שישנן שתי פעילות שכיחות יותר מהשאר; **שיחה על הספר בעקבות ההקראה (15% מיוזמתו, 74% עם בן משפחה)** ושיחה על **חוויות אישיות של הילד הקשורות בסיפור (9% מיוזמתו, 80% עם בן משפחה)**. זאת ועוד, ניכר כי **הורים דוברי ערבית דיווחו יותר כי ילדם לוקח חלק בכל אחת מהפעילויות**, בין אם מיוזמתו ובין אם בליוויית בן משפחה.

ההורים נשאלו אם **הקריאו לילדם את הספר האחרון שקיבלו במסגרת התוכנית**. 64% מההורים דוברי העברית ו-84% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי אכן עשו זאת (הם או בן משפחה אחר). לאחר מכן נשאלו ההורים לגבי האופן שבו ילדם קורא את הספרים שקיבל בתוכנית. מתרשים 21 עולה כי כאשר ההורים נשאלו האם ילדם גם קרא או קורא את הספר לבד, 44% מההורים דוברי העברית דיווחו כי **ילדם קרא את הספר לבד**, לעומת 35% מההורים דוברי הערבית שדיווחו כך. ניתן לראות כי בקרב הורים דוברי ערבית הקטגוריה השכיחה ביותר שעליה השיבו היא **שילדם קורא את הספר לפעמים לבד ולפעמים עם בן משפחה (48%)** דוברי ערבית לעומת 32% דוברי עברית), ואילו בקרב ההורים דוברי העברית הקטגוריה השכיחה ביותר היא **שילדם קורא לבד (44%)**. זאת ועוד, 24% מההורים דוברי העברית ו-17% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי לרוב ילדם קורא את הספרים שקיבל בתוכנית **יחד עם בן משפחה**.

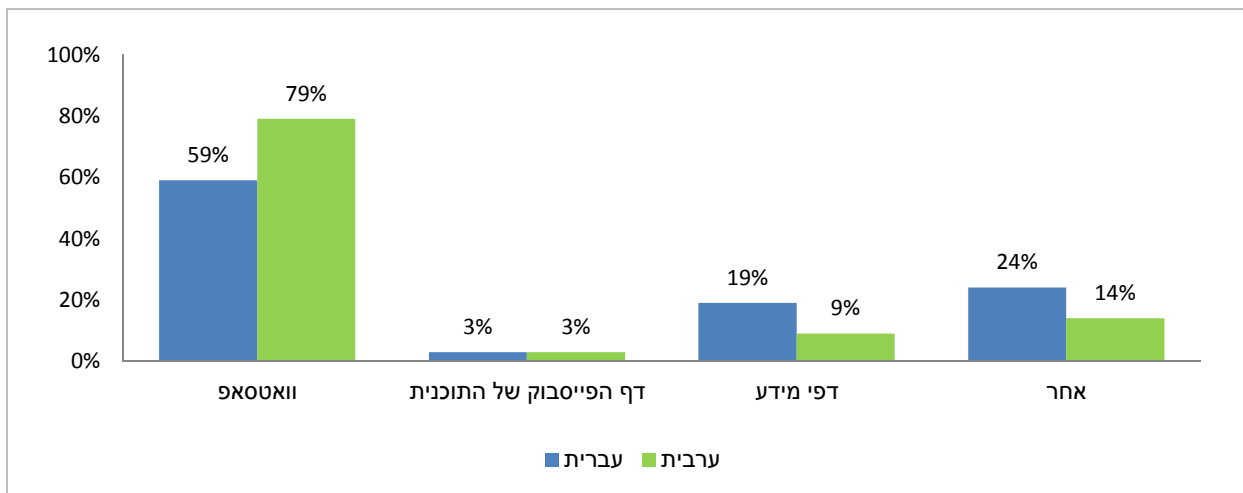
תרשים 21: דיווחי הורים על האופן שבו ילדם קורא את הספרים שקיבל בתוכנית, לפי מגזר שפה

ג. הקשר בין בית הספר ובין הבית

היבט נוסף שנבדק הוא הקשר וההמשכיות בין בית הספר ובין הבית (ההורים). ההורים נשאלו באיזה אופן המורה מעדכנת אותם לגבי התוכנית ולגבי הספרים. תשובות ההורים מוצגות בתרשים 22.

תרשים 22: דיווחי הורים לגבי אופן ההתקשרות שלהם עם המורה סביב הספרים בתוכנית, לפי מגזר שפה

מתרשים 22 עולה כי האמצעי השכיח ביותר להתקשרות בין המורים להורים סביב הספרים בתוכנית הוא הוואטסאפ, בעיקר בקרב הורים דוברי ערבית (כ-60% דוברי עברית, כ-80% דוברי ערבית). בנוסף, ניכר כי המורים, בעיקר בבתי הספר דוברי העברית, עושים שימוש גם בדפי מידע (עברית 19%, ערבית 9%) וכן באמצעים נוספים, כמו פגישות פנים מול פנים, שיחות טלפון, סמארט סקול, דוא"ל ואסיפת הורים (אחר; עברית 24%, ערבית 14%). לבסוף, נראה כי דף הפייסבוק של התוכנית הוא האמצעי הפחות שכיח להתקשרות בין ההורים למורים סביב הספרים בתוכנית. חשוב לציין כי חלק מההורים ציינו שהתקשרות בינם ובין בית הספר סביב הספרים לוקה בחסר: "שהמידע למורים יעבור גם להורים. שתהיה תקשורת בין המורים להורים בנושא התוכנית, למשל שישלחו הצעות וכדומה"; "לעדכן יותר את ההורים מבחינת הספרים שמקבלים, לתת הנחייה ולחייב אותם לקרוא".

לסיכום חלק זה, כרבע מההורים דוברי העברית ומעט יותר ממחצית מההורים דוברי הערבית ציינו שקיבלו הנחייה מהמורה לשוחח או לערוך פעילות בעקבות קריאת הספרים בבית, כשלרוב דרך ההתקשרות השכיחה ביותר סביב הספרים היא באמצעות הוואטסאפ. כמו כן, מרבית ההורים ציינו כי הם מכירים את ההצעות לשיחה ולפעילות משותפת עם הילדים המופיעות בספרי התוכנית, אולם פחות משליש מהם ציינו שאכן קראו את ההצעות לפעילות בכל הספרים. מתוך כך, מרבית ההורים ציינו כי הם וילדם נהנו מהפעילות המשותפת.

בנוסף, הורים דוברי עברית והורים דוברי ערבית ציינו שהפעילות שנעשתה בשכיחות גבוהה יחסית היא שיחה על ערכים ודילמות ושיחה על חוויות אישיות של הילד הקשורות בסיפור, וכי בדרך כלל פעילויות אלה נעשות יחד עם בן משפחה. עם זאת, ההורים דוברי העברית דיווחו יותר מההורים דוברי הערבית על כך שילדם קורא את הספר בכוחות עצמו.

לבסוף, יש לציין כי בדומה לממצאי הפרק הקודם, גם כאן ניכר כי ההורים דוברי הערבית דיווחו יותר מההורים דוברי העברית על כך שילדם לוקח חלק בכל אחת מהפעילויות, בין אם מיוזמתו ובין אם בליוויית בן משפחה.

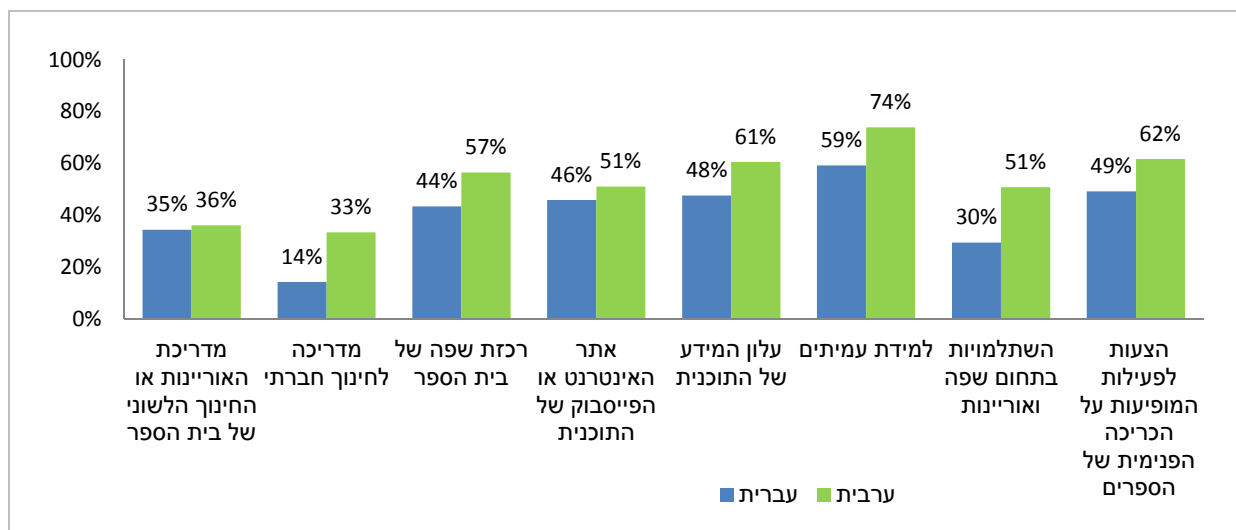
4. שביעות הרצון של המחנכים וההורים מהתוכנית ומגורמי התמיכה והסיוע

פרק זה יציג את דיווחי המחנכים וההורים בנוגע למידת שביעות רצונם מהתוכנית, ובכלל זה שביעות רצונם מגורמי התמיכה והסיוע שהתוכנית מעמידה לרשותם.

א. שביעות הרצון של המחנכים וההורים לגבי גורמי התמיכה והסיוע בתוכנית

כדי לעמוד על מידת שביעות הרצון מגורמי התמיכה והסיוע בתוכנית, נשאלו תחילה המחנכים אם בתחילת השנה הם השתתפו במפגש חשיפה או הדרכה סביב התוכנית. 14% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-53% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו שהם **השתתפו בהדרכה כלשהי** (מפגש עם נציגת ספריית פיג'מה, מפגש עם מדריכת משרד החינוך, מפגש במסגרת השתלמות או מפגש אחר). בנוסף, 70% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-73% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו כי הם **יזמו, תכננו והכינו פעילויות סביב הספרים בתוכנית באופן עצמאי**¹⁶. יחד עם זאת, לצורך הכנת הפעילויות עם הספרים בתוכנית, המוחנכים יכולו להסתייע גם במגוון אנשי מקצוע בבית הספר ומחוצה לו, כמו רכזת השפה של בית הספר, למידת עמיתים ו/או עלון המידע ואתר האינטרנט של התוכנית. תרשים 23 מציג את דיווחי המוחנכים שציינו כי הסתייעו בכל אחד מהגורמים האמורים במידה רבה או רבה מאוד.

תרשים 23: דיווחי מחנכים על מידת הסתייעותם עם מגוון גורמים בבית הספר ומחוצה לו לגבי הפעילויות בתוכנית, לפי מגזר שפה

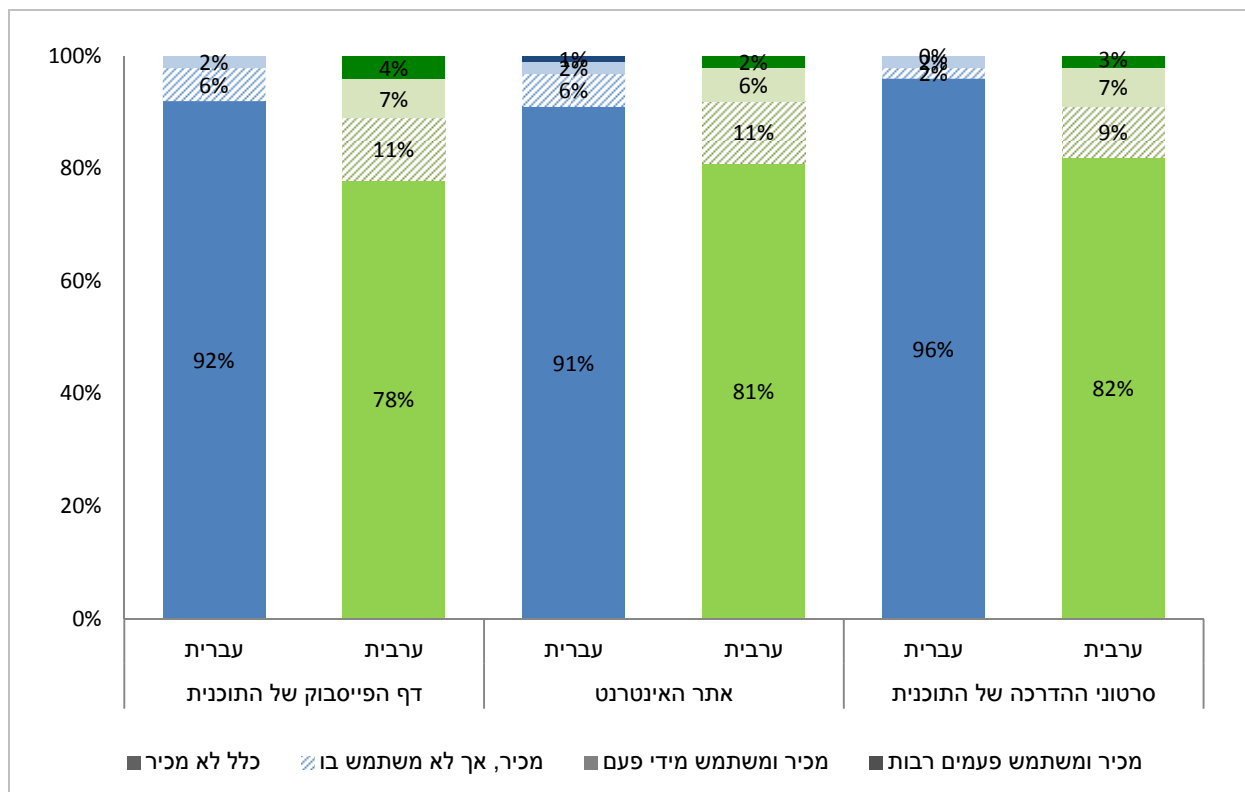

¹⁶ מתייחס למחנכים אשר דיווחו על עשייתם את הפעילות במידה רבה או רבה מאוד. בתשע"ד 82% מהמורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז דיווחו כי תכננו ויזמו פעילויות באופן עצמאי לעומת 67% בלבד בתשע"ט.

מתרשים 23 עולה¹⁷ כי מרבית המחנכים דיווחו כי בהכנת הפעילויות השונות סביב הספרים הם הסתייעו במידה רבה או רבה מאוד בלמידת עמיתים (59% דוברי עברית, 74% דוברי ערבית), אך גם בהצעות לפעילות המופיעות בספר (49% דוברי ערבית, 62% דוברי ערבית) ובעלון המידע של התוכנית (48% דוברי ערבית, 61% דוברי ערבית). עוד ניתן לראות כי הגורם שבו המחנכים ציינו שנעזרו בשכיחות הנמוכה ביותר הוא המדריכה לחינוך חברתי בבית הספר (14% בדוברי עברית, 33% בדוברי ערבית). כמו כן אפשר לראות כי מחנכים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו יותר ממחנכים בבתי הספר דוברי העברית כי הסתייעו בכל אחד מהגורמים במידה רבה או רבה מאוד. בנוסף, 82% מהמחנכים בבתי הספר דוברי העברית ו-43% מהמחנכים בבתי הספר דוברי הערבית ציינו שהיו מעוניינים או שהם זקוקים לתמיכה או להדרכה נוספת במסגרת התוכנית, בעיקר סביב פעילויות ותוכן: "אני אשמח מאוד שיכוונו אותי בתחילת השנה איך להעביר את התוכנית בצורה מיטבית, חשיפה נכונה וטובה לילדים ולהורים ופעילויות חיצוניות מהתוכנית"; "הייתי רוצה לקבל באינטרנט מה המורים האחרים עשו בעקבות התוכנית, שהמורות ישתפו מה הם עשו ככה שכל מורה תדע שיש אפשרות לשלוח, להראות ולהתייעץ"; "שיגידו לנו מה לעשות עם הספרים מעבר למה שכתוב באינטרנט".

בהמשך, ההורים נשאלו על המידה שבה הסתייעו באתר ובדף הפייסבוק של התוכנית. תרשים 24 מציג את דיווחי ההורים לגבי מידת היכרותם עם דף הפייסבוק של התוכנית, עם אתר האינטרנט וסרטוני ההדרכה.

תרשים 24: דיווחי הורים על מידת היכרותם עם מקורות מידע אינטרנטיים של התוכנית, לפי מגזר שפה

¹⁷ בהשוואה לדיווחי מורים בבתי ספר דוברי עברית במחוז מרכז בתשע"ד ניכר כי בתשע"ט חלה ירידה בהסתייעות המורים במרבית הגורמים: למידת עמיתים - תשע"ד 77%, תשע"ט 71%; הצעות המופיעות בספרים - תשע"ד 70%, תשע"ט 56%; אתר האינטרנט - תשע"ד 67%, תשע"ט 60%; עלון המידע - תשע"ד 67%, תשע"ט 57%; השתלמויות בתחום שפה ואוריינות - תשע"ד 55%, תשע"ט 24%; רכזת השפה של בית הספר - תשע"ד 43%, תשע"ט 51%; מדריכת האוריינות של בית הספר - תשע"ד 26%, תשע"ט 42%.

מתרשים 24 עולה כי מרבית ההורים **כלל אינם מכירים את דף הפייסבוק של התוכנית** (דוברי עברית 92%, דוברי ערבית 78%). תוצאה זו עולה בקנה אחד עם הממצאים שהוצגו בתרשים 22, שם רק 3% מההורים דיווחו כי ההתקשרות עם המורה נעשית דרך הפייסבוק. בנוסף, מתרשים 21 עולה כי מרבית ההורים גם **אינם מכירים את אתר האינטרנט של התוכנית** (דוברי עברית 91%, דוברי ערבית 81%) וגם **לא את סרטוני ההדרכה של התוכנית** (דוברי עברית 96%, דוברי ערבית 82%). הורה: "צריך להנגיש את כל המידע בנושא הפעילויות להורים ולילדים, וכל מה שיכול לעזור לתרום לשיפור הנושא"; "יותר מידע להורים, לעדכן לגבי האתר כי לא ידעתי שקיים, שיהיו כל מיני פעילויות משותפות עם ההורים"; "הייתי מעדיפה שיהיה דף מפורט איך לקרוא עם הילד את הספר ואיך להסביר את הספר"; "אני חושבת שצריך לתת יותר הסברה להורים, קישורים ותזכורות וגם יותר פעילויות. אין מספיק דגש ופרסום של הגדרת התוכנית"; "שבבית הספר ישומו יותר דגשים על מעורבות ההורים, כדי להוציא את המיטב מהתוכנית. עכשיו שמת'י לב שיכולתי לעשות הרבה יותר".

בנוסף, אפשר לראות כי ככלל, **הורים דוברי ערבית דיווחו יותר** מהורים דוברי עברית על היכרותם עם מקורות המידע האינטרנטיים של התוכנית, גם אם הם לא עשו בהם שימוש כלל.

לסיכום, ניכר כי המורים דוברי העברית דיווחו פחות (באופן משמעותי) מהמורים דוברי הערבית על כך שהשתתפו בהדרכה כלשהי הקשורה לתוכנית. בנוסף, נראה כי לצורך הכנת הפעילויות מרבית המורים הסתייעו בשכיחות גבוהה **בלמידת עמיתים, בהצעות לפעילויות המופיעות בסוף הספר ובעלון המידע של התוכנית**, ואולם מרבית המחנכים ציינו שהיו מעוניינים **בתמיכה או בהדרכה נוספת**, בעיקר בקרב דוברי העברית. יחד עם זאת, יש לציין כי ככלל מורים בבתי הספר דוברי הערבית דיווחו יותר מעמיתיהם דוברי העברית כי הסתייעו בגורמים השונים. כמו כן, כ-70% מהמורים (דוברי עברית ודוברי ערבית) **ציינו כי יזמו, תכננו והכינו פעילויות סביב הספרים בתוכנית באופן עצמאי**.

בהתייחס להורים, נראה כי **מרביתם כלל לא מכירים את דף הפייסבוק של התוכנית, את אתר האינטרנט של התוכנית או את סרטוני ההדרכה שלה**. עם זאת, הורים דוברי ערבית דיווחו יותר מהורים דוברי עברית על היכרותם עם מקורות המידע האינטרנטיים של התוכנית, גם אם הם לא עשו בהם שימוש כלל.

ב. שביעות הרצון הכללית של המחנכים וההורים מהתוכנית

המחנכים וההורים נשאלו לגבי מידת שביעות הרצון הכללית שלהם מהתוכנית וכן אם היו מעוניינים שהתוכנית תמשיך לפעול בבית הספר גם בשנת הלימודים הבאה.

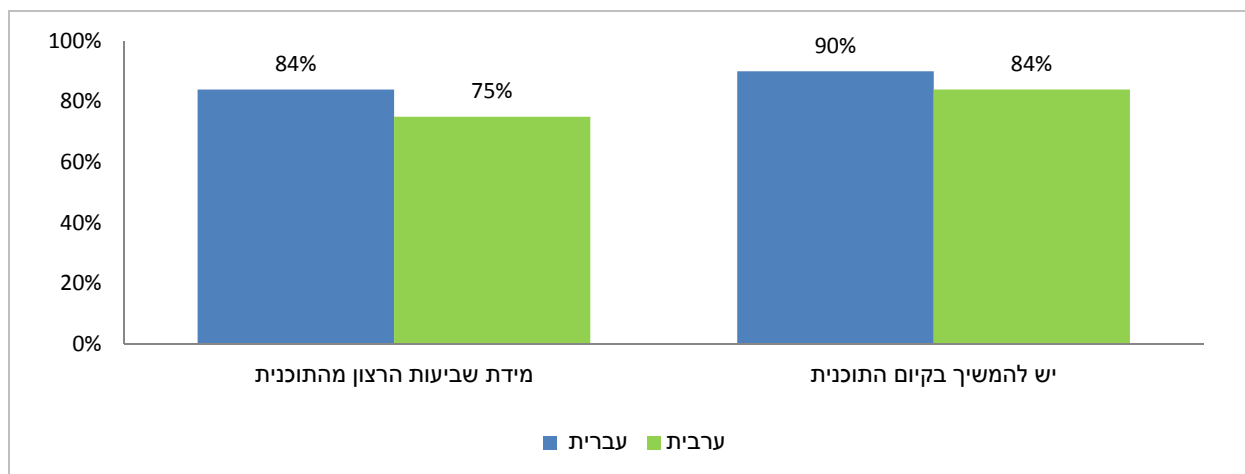
תרשים 25 מציג את דיווחי המחנכים לגבי מידת שביעות הרצון שלהם מהתוכנית כמו גם המשך הפעלתה בבית הספר. אפשר לראות כי **מרבית המורים שבעי רצון מהתוכנית** במידה רבה או רבה מאוד, אך יותר בקרב המחנכים בבתי הספר דוברי העברית (84% דוברי עברית, 75% דוברי ערבית). זאת ועוד, מהתרשים

עולה כי שיעור גבוה אף יותר של מחנכים סבורים כי יש להמשיך בקיום התוכנית (90% דוברי עברית, 84% דוברי ערבית). מחנכת: "אני אשמח מאד אם התוכנית הזו תמשיך, זה טוב כאשר יש לילדים ספרים בבית"; "פרויקט מבורך, זו אוכלוסייה שכל כך צריכה את זה"; "היחזמה ברוכה והתוכנית תורמת המון ויש ערך מוסף מאחורי קריאת הספרים. הלוואי והתוכנית תמשיך".

בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי של בית הספר נמצא כי מורים מבתי הספר דוברי העברית מרקע גבוה ובינוני נטו לדווח באופן דומה ואילו מורים מבתי ספר מרקע נמוך הביעו שביעות רצון גבוהה יותר וכן יותר רצון שהתוכנית תמשיך גם בשנת הלימודים הבאה. הפער בדיווחים בין מורים מבתי ספר מרקע חברתי- כלכלי גבוה ובינוני ובין מורים מבתי ספר מרקע נמוך עומד על כ-15%. מורים מבתי ספר דוברי ערבית מרקע נמוך הביעו שביעות רצון גבוהה יותר ממורים מבתי ספר מרקע בינוני. בנוסף, מורים מרקע נמוך הביעו עמדה חיובית יותר לגבי המשך התוכנית גם בשנת הלימודים הבאה, כשהפער בין המורים מרקע נמוך למורים מרקע בינוני עומד על כ-20%.

תרשים 25: דיווחי מורים על שביעות רצונם מהתוכנית ומהמשך הפעלתה בבית הספר, שיעור המסכימים עם

ההיגדים, לפי מגזר שפה

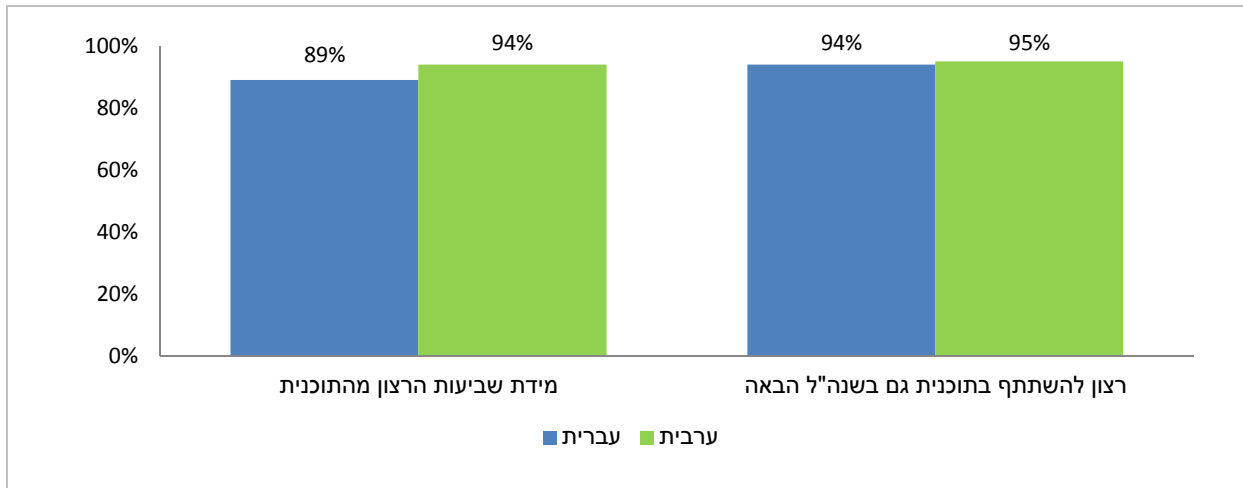
התרשים הבא, 26, מציג את מידת שביעות הרצון של ההורים מהתוכנית. כפי שניתן לראות, **מרבית ההורים שבעי רצון מהתוכנית** (89% דוברי עברית, 94% בדוברי ערבית), וכמעט כולם (כ-95%) **הביעו רצון שילדם ישתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה**: "מאוד מרוצים מהפרויקט ומקווים שימשיך בשנה הבאה"; "אני חושבת שהתוכנית צריכה להמשיך ולא להפסיק בכיתה ב"; "התוכנית מבורכת. מאוד מערכים ומקווים שתמשיך".

בחלוקה לפי רקע חברתי-כלכלי בקרב ההורים דוברי העברית וההורים דוברי הערבית נמצא כי **עם הירידה ברקע החברתי-כלכלי של בית הספר עולה שביעות הרצון של ההורים** כמו גם הרצון שילדם ישתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה, כשהפער בין ההורים מבתי ספר מרקע גבוה להורים מבתי ספר מרקע

נמוך בקרב דוברי העברית הוא כ-10%, וזוהי גם רמת הפער שנמצאה גם בין הורים מרקע בינוני להורים מרקע נמוך בקרב דוברי הערבית (כ-10%).

תרשים 26: דיווחי הורים על שביעות רצונם מהתוכנית ומהמשך השתתפות ילדם בה, שיעור המסכימים עם

ההיגדים, לפי מגזר שפה

לסיכום חלק זה, נראה כי **מרבית המורים וההורים שבעי רצון מהתוכנית** (יותר בקרב דוברי העברית, וכן בקרב ההורים ובקרב בתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך בשני מגזרי השפה). זאת ועוד, שיעור גבוה של מחנכים סבורים כי **יש להמשיך בקיום התוכנית** (מעט יותר בקרב דוברי העברית), וכמעט כל ההורים, דוברי עברית וערבית כאחת, הביעו רצון **שילדם ישתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה**.

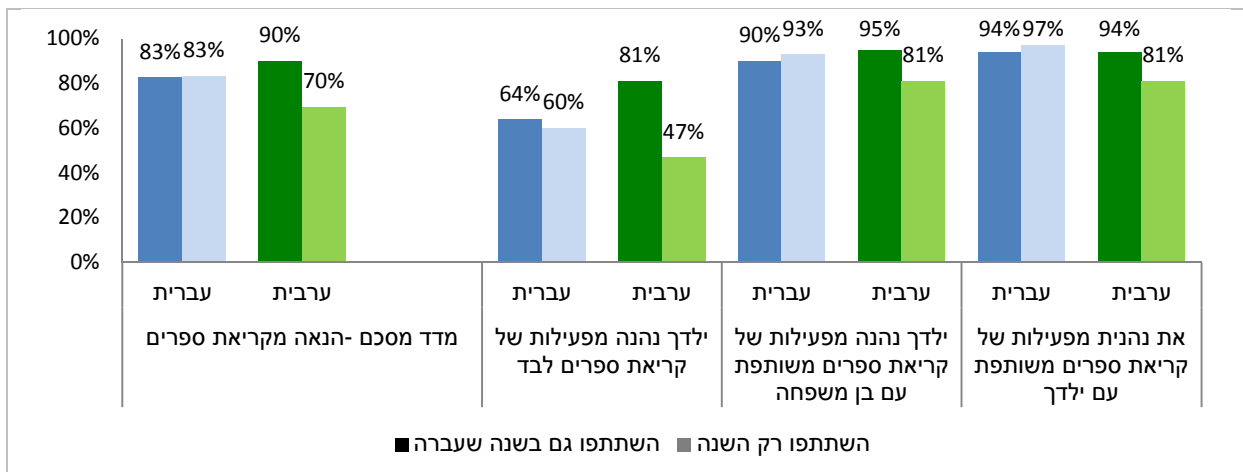
5. הרגלי קריאה קודמים וחשיפה לספרים

כאמור, התוכנית שואפת לעודד תרבות של קריאה ושל שיחה משמעותית בעקבותיה בבית הספר ובחיק המשפחה. פרק זה יתמקד בדיווחי ההורים על עמדותיהם כלפי קריאת ספרים והרגלי הקריאה של ילדיהם, ללא קשר להשתתפותם בתוכנית, ולאחר מכן בעקבות ההשתתפות בתוכנית.

א. הרגלי קריאה

תחילה נשאלו ההורים לגבי הרגלי הקריאה של ילדיהם, ללא קשר להשתתפותם בתוכנית. תרשים 27 מציג את דיווחי ההורים לגבי הרגלי הקריאה של ילדיהם ומידת ההנאה שלהם מכך¹⁸, תוך הבחנה בין מי שצינו שהשתתפו בתוכנית גם בשנת הלימודים הקודמת (תשע"ח) לבין אלו שלא ציינו זאת. עם זאת, חשוב לציין כי 95% מההורים דיווחו כי למיטב ידיעתם ילדם השתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הקודמת.

תרשים 27: דיווחי הורים על הנאת ילדם מקריאת ספרים, חלוקה לפי השתתפות קודמת בתוכנית ומגזר שפה

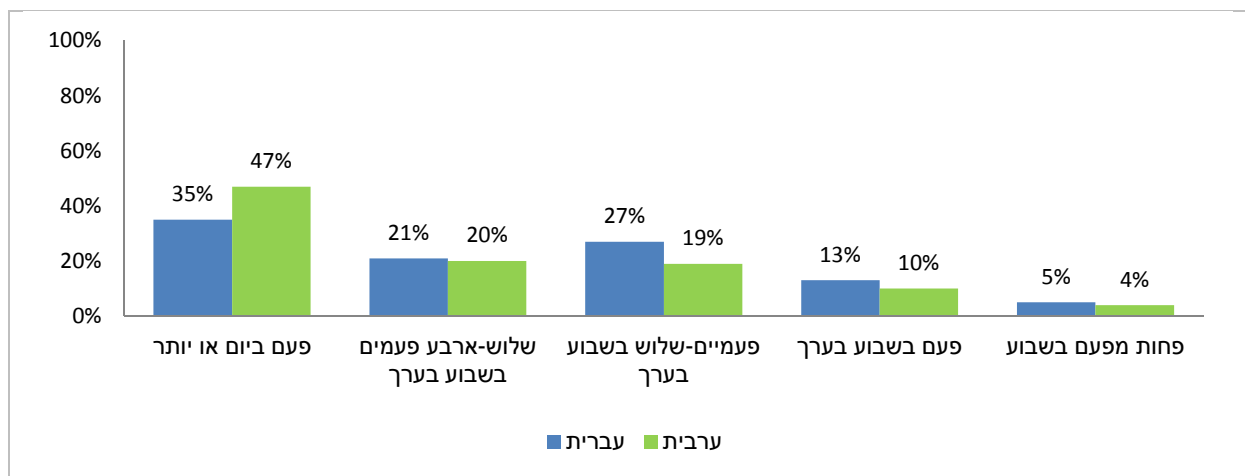
מהממצאים בתרשים 27 עולה כי למעלה מ-80% מההורים דיווחו כי הם וילדיהם נהנים במידה רבה או רבה מאוד מפעילות של קריאה משותפת (או עם בן משפחה), ומעט פחות מכך מדווחים כי ילדם נהנה מפעילות של קריאת ספרים באופן עצמאי (יותר דוברי ערבית). עם זאת, ניתן לראות כי בקרב דוברי הערבית, אלה שזו להם השנה השנייה להשתתפות ילדם בתוכנית, דיווחו בשיעור גבוה יותר על הנאת ילדם מקריאת ספרים. כך, למשל, 94% מההורים שילדם השתתף בתוכנית בשנה שעברה דיווחו כי הם נהנים מפעילות של קריאת ספרים משותפת עם ילדם, לעומת רק 81% מההורים שזו להם השנה הראשונה להשתתפות ילדם בתוכנית. כמו כן, 81% מההורים שילדם השתתף בתוכנית בשנה שעברה דיווחו כי ילדם נהנה מפעילות של קריאת ספרים לבד, לעומת 47% מההורים שזו להם השנה הראשונה להשתתפות בתוכנית. זאת ועוד, בקרב אלו שצינו שילדם השתתף בתוכנית גם בשנת תשע"ח, הורים דוברי ערבית דיווחו יותר מהורים דוברי ערבית על

¹⁸ שיעור ההורים שהביעו עמדות חיוביות (השיבו "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד")

כל אחת מהפעילויות האמורות. כמו כן, 91% מההורים דוברי העברית¹⁹ ו-85% מההורים דוברי הערבית דיווחו כי **המורה מעודדת את ילדם לקרוא ספרים** (ללא קשר לפעילות התוכנית) לעיתים קרובות או קרובות מאוד.

בנוסף, נשאלו ההורים לגבי התדירות שבה הם מקראים ספרים לילדם במסגרת הבית. מתרשים 28 אפשר לראות כי 35% מההורים דוברי העברית ו-47% מההורים דוברי הערבית דיווחו שהקריאו לילדם ספרים פעם ביום או יותר. עם זאת, ניכר כי מרבית ההורים מקראים לילדם ספרים בתדירות נמוכה יותר. כך, למשל, מהנתונים עולה כי כחמישית מההורים מקראים לילדם ספרים בין שלוש לארבע פעמים בשבוע וכרבע מההורים (27% דוברי עברית ו-19% דוברי ערבית) דיווחו שהם מקראים לילדם ספרים בערך פעמיים או שלוש בשבוע. כ-15% מההורים דיווחו שהם מקראים ספרים לילדם בערך פעם בשבוע או פחות מכך. בהקשר זה, 73% מההורים דוברי הערבית ציינו שהם מעדיפים לקרוא לילדם ספרים בשפה סטנדרטית (לעומת שפה מדוברת). זאת ועוד, למעלה ממחצית (56%) מההורים דוברי הערבית ציינו שפעמים רבות או מידי פעם בפעם הם מכניסים לשיחה עם ילדם מילים בשפה סטנדרטית (לעומת 11% שדיווחו כי אינם משתמשים כלל או כמעט בכלל בשפה סטנדרטית ו-33% שעושים זאת לפעמים).

תרשים 28: דיווחי הורים על תדירות הקראת ספרים לילדם במסגרת הבית, לפי מגזר שפה

ב. ספריית הבית

תחילה ההורים נתבקשו להעריך כמה ספרים יש לילדם בספרייה הביתית, יחד עם הספרים שקיבלו בתוכנית. מתשובות ההורים דוברי העברית עולה שבממוצע יש בביתם 33 ספרים, אולם התשובה השכיחה ביותר היא כ-20 ספרים, קרי שכיחות ההורים שדיווחו כי בביתם יש כ-20 ספרים שמתאימים לילדם הנה הגבוהה ביותר (16%). הורים דוברי ערבית דיווחו שבממוצע יש בביתם 27 ספרים שמתאימים לילדם, אך התשובה השכיחה ביותר הייתה 30 ספרים (21%).

¹⁹ בתשע"ד ובתשע"ט שיעור דומה של הורים דוברי עברית במחוז מרכז דיווחו שהמורה מעודדת את הילדים לקרוא ספרים בבית (87% לעומת 85%, בהתאמה)

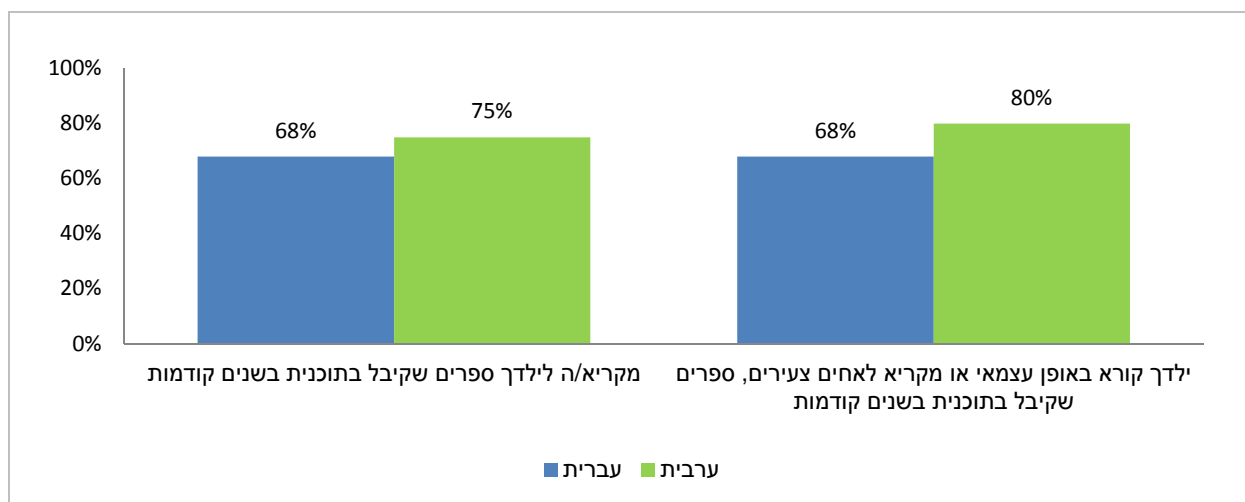
כזכור, במסגרת התוכנית כל ילד מקבל ארבעה ספרים במתנה, וההורים נתבקשו להעריך את מספר ספרי התוכנית בספריית ביתם (שקיבל ילדם או קיבלו בני משפחה אחרים, מחברים, קרובי משפחה וכו'). הורים דוברי עברית דיווחו כי בממוצע יש בביתם 16 ספרים, והתשובה השכיחה ביותר הייתה 10, קרי שכיחות ההורים שדיווחו כי בספריית ביתם יש 10 ספרים מהתוכנית הוא הגבוה ביותר מבין התשובות שניתנו (16%). הורים דוברי עברית דיווחו כי בממוצע יש בביתם 18 ספרים אולם השכיח עומד על 20 (19%).

ג. ספרי התוכנית משנים קודמות

כפי שכבר ראינו, מרבית ההורים דיווחו כי זוהי איננה השנה הראשונה שבה ילדם משתתף בתוכנית ושבספריית ביתם יש יותר מארבעה ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית. כיוון שכך, ההורים נשאלו גם לגבי הספרים שקיבלו בשנים קודמות. תחילה נשאלו ההורים באיזו תדירות הם מקריאים לילדם ספרים מהתוכנית שקיבלו בשנים הקודמות, ולאחר מכן באיזה תדירות ילדם קורא באופן עצמאי או מקריא לאחים צעירים ממנו את הספרים הישנים. תרשים 29 מציג את תשובות ההורים שהשיבו שפעילות אלה מתקיימת לעיתים קרובות או מידי פעם בפעם.

תרשים 29: דיווחי הורים על הקראת ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית בשנים קודמות (לעיתים קרובות או

מדי פעם בפעם), לפי מגזר שפה

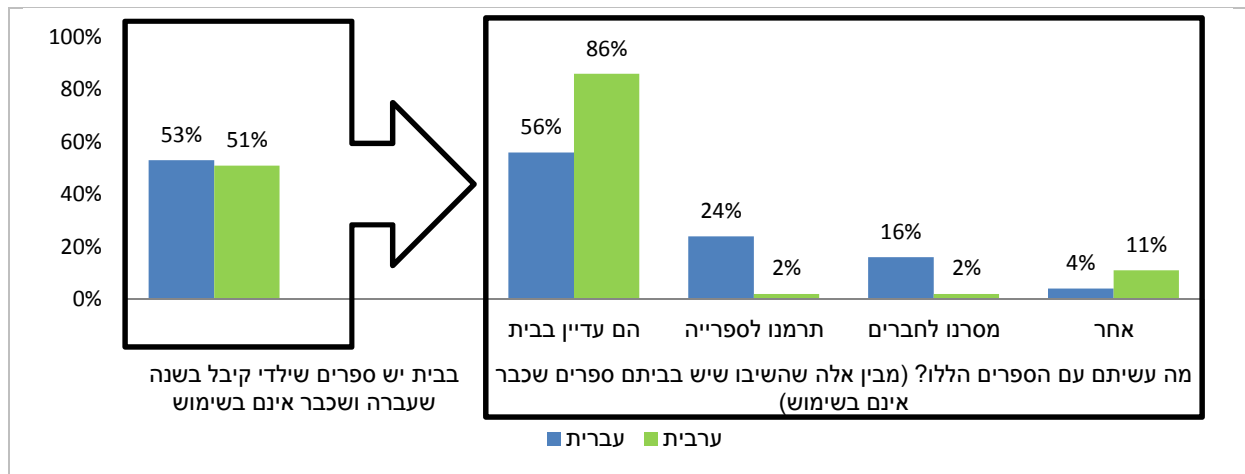
מדיווחי ההורים המוצגים בתרשים 29 אפשר לראות כי 68% מההורים דוברי העברית ו-75% מההורים דוברי הערבית מקריאים לילדם לעיתים קרובות או מידי פעם בפעם ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית בשנים קודמות. בנוסף, אפשר לראות כי הורים דוברי עברית דיווחו פחות מהורים דוברי ערבית על כך שלעיתים קרובות או מידי פעם בפעם ילדם קורא באופן עצמאי או מקריא לאחים צעירים ממנו ספרים שקיבל בתוכנית בשנים קודמות (68% דוברי עברית לעומת 80% דוברי ערבית).

בהמשך, נשאלו ההורים גם אם יש ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית שכבר אינם בשימוש. 53% מההורים דוברי העברית ו-51% מההורים דוברי הערבית ציינו שישנם כאלה (ראה תרשים 30). מתוך המשיבים בחיוב,

ההורים נשאלו מה הם עשו בספרים שאינם בשימוש. מתרשים 30 עולה כי למעלה ממחצית מההורים דוברי העברית ו-86% מההורים דוברי העברית ציינו שהספרים עדיין נמצאים בבית. שיעור נמוך יותר של הורים דוברי עברית ציינו שהספרים נתרמו לספרייה (24%) או נמסרו לחברים (16%). שיעור קטן של הורים דוברי ערבית אף ציינו שמסרו את הספרים לילדים נזקקים ("אחר").

תרשים 30: דיווחי הורים על ספרים שילדם קיבל במסגרת התוכנית בשנים קודמות אך שכבר אינם בשימוש.

לפי מגזר שפה

לסיכום, מרבית ההורים ציינו שהם וילדיהם נהנים במידה רבה או רבה מאוד מפעילות של קריאה משותפת ושהמורה מעודדת את ילדם לקרוא ספרים (ללא קשר לפעילות התוכנית), אולם בקרב דוברי הערבית, אלה שזו להם השנה השנייה להשתתפות ילדם בתוכנית דיווחו בשיעור גבוה יותר על הנאת ילדם מקריאת ספרים. בנוסף, מדיווחי ההורים עולה כי מרביתם מקראים לילדם ספרים בתדירות שהיא נמוכה מפעם ביום (יותר בקרב דוברי העברית).

אשר לספריית הילד בבית, נראה כי במרבית הבתים הספרייה מונה בין 20 ל-30 ספרים, ומתוך כך ספרי התוכנית מהווים כמחצית מהספרים (יותר בקרב דוברי הערבית). בהקשר זה, מרבית ההורים ציינו שהם מקראים לילדם לעיתים קרובות או מדי פעם בפעם ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית בשנים קודמות (יותר בקרב דוברי הערבית), כשלעיתים קרובות או מדי פעם ילדם קורא באופן עצמאי או מקרא לאחים צעירים ממנו את הספרים שקיבל בתוכנית בשנים קודמות.

לבסוף, כמחצית מההורים ציינו שבספריית ביתם יש ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית שכבר אינם בשימוש, אולם ניכר כי רק חלק קטן מהם העביר את הספרים הלאה (לספרייה, לחברים או לילדים נזקקים).

סיכום

תוכנית "ספריית פיג'מה" ו"מכתבת אלפאנוס", מיסודה של קרן גרינספון ישראל ובשיתוף משרד החינוך, שואפת להנחיל לילדים את אהבת הקריאה ולעודד שיח ערכי בין מחנכים והורים ובין ילדים על אודות חוויות מעולמם הרגשי, החברתי והתרבותי של הילדים בבית הספר ובמשפחה. בכל שנה התוכנית מעניקה ספרים למאות אלפי ילדים מגיל הגן עד כיתה ב'. ספרים אלו כוללים הצעות לפעילויות משותפות של הילדים עם ההורים, המיועדות להעמקת ההבנה של הערכים הטמונים בספר.

בשנת הלימודים תשע"ט נתבקשה ראמ"ה להעריך את התוכנית בבתי הספר (כיתות א'-ב') בקרב דוברי העברית ובקרב דוברי הערבית. ההערכה נועדה לבחון את דפוסי ההפעלה של התוכנית, את אופן יישומה ואת המידה שבה הושגו מטרותיה, כמו גם את השפעותיה הנתפסות בעיני המחנכים וההורים.

מהערכת התוכנית עולה כי **מרבית המורים וההורים שבעי רצון מהתוכנית** (מעט יותר בקרב דוברי העברית, בקרב ההורים ובבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך בשני מגזרי השפה). זאת ועוד, שיעור גבוה של מחנכים סבורים כי **יש להמשיך בקיום התוכנית** (מעט יותר בקרב דוברי העברית), וכמעט כל ההורים, דוברי עברית וערבית כאחד, הביעו רצון שילדם **ישתתף בתוכנית גם בשנת הלימודים הבאה**. בנוסף, ההורים והמחנכים תופסים את תרומת התוכנית **כחיובית וכמשמעותית**, ובתוך כך, לרוב דוברי הערבית נתנו הערכות חיוביות יותר מאשר דוברי העברית (וכן מחנכים והורים מבתי ספר מרקע חברתי-כלכלי נמוך). זאת ועוד, מדיווחי מרבית ההורים, ובפרט בקרב דוברי הערבית, עולה כי התוכנית **חיזקה את ההרגל של קריאת ספרים בביתם**. בהקשר זה יש לציין כי לאורך כל ההערכה נראה כי ברוב המקרים הורים ומחנכים בבתי ספר דוברי ערבית נטו לדווח ולהעריך באופן חיובי יותר כל אחד מההיבטים האמורים.

היבטים לוגיסטיים

מההיבט הלוגיסטי נראה כי במרבית המקרים הספרים הגיעו בזמן ובכמות הנדרשת, אולם **כרבע מהמורים וכשליש מההורים** דיווחו כי **לא קיבלו את כל ארבעת הספרים** (יותר דוברי עברית). בנוסף, **פחות ממחצית ההורים** ציינו שבתחילת השנה **השתתפו במפגש הסברה על התוכנית** (יותר דוברי ערבית), אולם מתוך ההורים שכן השתתפו, מרביתם דיווחו כי במפגש אכן הוסבר להם שהספרים מיועדים לקריאה משותפת עם הילדים.

ספרי התוכנית

ככלל, כל הספרים זכו להערכות גבוהות (מעט יותר מצד ההורים). בקרב הורים ומחנכים בכיתות א' בבתי ספר דוברי עברית, **הספר האהוב ביותר הוא "שלג במתנה"** (כ-90%). בקרב דוברי הערבית אין תמימות דעים מבחינת שביעות הרצון מהספרים, אולם הן ההורים והן המחנכים דיווחו כי לדעתם **הספר שהילדים הכי אהבו הוא "הילד הבלתי נראה"** (כ-85%). בכיתות ב' הורים ומחנכים דוברי עברית ציינו **לטובה את הספר "צפוף בבית"** (כ-90%), ההורים ציינו אותו כספר האהוב יותר והמחנכים דיווחו על שביעות רצונם הגבוהה ממנו. בקרב דוברי הערבית אין תמימות דעים לגבי הספר האהוב ביותר או לגבי מידת שביעות הרצון מהספרים, אך ניכר כי הספרים "זיאד על הר השחף" ו-"החלום של עמנואל" זכו להדים חיוביים יותר. מתשובות ההורים והמחנכים עלה עוד כי מרבית חוות הדעת החיוביות נסובו סביב היבטים של **שפה קלה להבנה, איורים**

נעימים, מסר ברור ופעילויות מהנות. מנגד, הורים ומורים לרוב ציינו לשלילה ספרים שלתפיסתם היו ארוכים מידי, כתובים או מתורגמים בשפה קשה להבנה ו/או בעלי מסר מורכב.

תרומה נתפסת

אשר לתרומה הנתפסת של התוכנית, מחנכים, ובעיקר הורים בבתי ספר דוברי ערבית, לרוב העריכו את תרומת התוכנית באופן חיובי יותר מהורים והמחנכים בבתי הספר דוברי העברית. כמו כן, בשני מגזרי השפה המחנכים נטו לדווח יותר מההורים על תרומת התוכנית לחינוך לערכים ובקרב דוברי העברית גם על הרחבת אוצר המילים של הילד (88%), הבנת הנשמע (91%) והנאת הילד מקריאת ספרים (91%). לעומת זאת, הורים דוברי ערבית נטו לדווח יותר מהמחנכים על תרומת התוכנית להרחבת אוצר המילים של הילד (94%), הבנת הנשמע (91%) והנאה מקריאת ספרים (91%). כמו כן מרבית ההורים (יותר בקרב דוברי הערבית) סבורים כי לתוכנית השפעה חיובית גם על ההיבטים הרגשיים של הילד, כמו אהבה והנאה מקריאת ספרים (כ-85%) והזדמנויות לשיח על זיכרונות ורגשות (כ-75%). עוד נראה בשני מגזרי השפה כי ככל שהרקע החברתי-כלכלי של בית הספר נמוך יותר, כך חלה עלייה בדיווחי ההורים והמחנכים בנוגע לתרומתה הנתפסת של התוכנית.

פעילויות סביב הספרים

פחות ממחצית מהמחנכים דיווחו ששילבו את הספרים בפעילויות שונות, אך הבולטת שבהן היא אירוע לפתיחת הספרייה (כ-40%). מצד ההורים, פחות מרבע דיווחו כי לקחו חלק בפעילויות הקשורות לספרים, כשהשכיחה ביותר הייתה מפגש עם המורה (כ-45%). בנוסף, מרבית המחנכים ציינו שהקריאו בקול את הספרים ושוחחו עליהם בכיתה, בעיקר בהקשר של ערכים ודילמות העולים מהסיפור, אולם רק מיעוט מהמחנכים דיווחו כי קיימו פעילויות יצירה וחוויה סביב כל הספרים בתוכנית. עם זאת, ניכר שהפעילות שהתקיימה בשכיחות הגבוהה ביותר סביב כל הספרים, בקרב דוברי עברית ודוברי ערבית, היא פעילות הקשורה למלאכת יד ולאומנות (כ-35%). זאת ועוד, מרבית מהמחנכים בבתי ספר דוברי עברית וכמחצית מהמחנכים בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כי כלל לא קיימו פעילויות אירוח (הורים, תלמידים מכיתות שונות) סביב הספרים. יש לציין כי ההורים והמחנכים דוברי הערבית דיווחו כי קיימו והשתתפו ביותר בפעילויות מאשר אלו שבהם נטלו חלק ההורים והמחנכים דוברי העברית.

בהתייחס לפעילויות ההמשך בבית, כרבע מההורים דוברי העברית ומעט יותר ממחצית מההורים דוברי הערבית ציינו שקיבלו הנחייה מהמורה לשוחח או לערוך פעילות בעקבות קריאת הספרים בבית. ההתקשרות השכיחה ביותר סביב הספרים נעשתה באמצעות הוואטסאפ (כ-70%). כמו כן, מרבית ההורים ציינו כי הם מכירים את ההצעות לשיחה ולפעילות משותפת עם הילדים המופיעות בספרי התוכנית, אולם פחות משליש מההורים ציינו שקראו את ההצעות לפעילות בכל הספרים. כמו כן, הורים דוברי עברית והורים דוברי ערבית ציינו שהפעילות שנעשתה בשכיחות גבוהה יחסית היא שיחה על ערכים ודילמות ושיחה על חוויות אישיות של הילד הקשורות בסיפור, וכי פעילויות אלה נעשו לרוב יחד עם בן משפחה. יש לציין כי גם כאן ההורים דוברי הערבית דיווחו יותר מההורים דוברי עברית על כך שילדם לוקח חלק בכל אחת מהפעילויות, מיוזמתו או עם בן משפחה.

מורים דוברי עברית דיווחו פחות (באופן משמעותי) ממורים דוברי ערבית על כך שהשתתפו בהדרכה כלשהי הקשורה לתוכנית (דוברי עברית 14%, דוברי ערבית 53%). בנוסף, נראה כי לצורך הכנת הפעילויות **מרבית המורים הסתייעו בשכיחות גבוהה בלמידת עמיתים** (כ-65%), **בהצעות לפעילויות המופיעות בסוף הספר** (כ-55%) **ובעלון המידע של התוכנית** (כ-55%); ואולם מרבית המחנכים ציינו שהיו **מעוניינים בתמיכה או בהדרכה נוספת**, בעיקר בקרב דוברי העברית. כמו כן, כ-70% מהמורים (דוברי עברית ודוברי ערבית) ציינו כי **יזמו, תכננו והכינו פעילויות סביב הספרים בתוכנית באופן עצמאי**.

בהתייחס להורים, **מרביתם** (כ-85%) **כלל אינם מכירים את דף הפייסבוק של התוכנית, את אתר האינטרנט של התוכנית או את סרטוני ההדרכה שלה**. עם זאת, ההורים דוברי הערבית דיווחו יותר מההורים דוברי העברית על היכרותם עם מקורות המידע האינטרנטיים של התוכנית, גם אם הם כלל לא עשו בהם שימוש.

הרגלי קריאה קודמים

מרבית ההורים (כ-80%) ציינו כי הם וילדיהם **נהנים במידה רבה או רבה מאוד מפעילות של קריאה משותפת ושהמורה מעודדת את ילדם לקרוא ספרים** (ללא קשר לפעילות התוכנית), אולם בקרב דוברי הערבית, אלה שזו להם השנה השנייה להשתתפות ילדם בתוכנית **דיווחו בשיעור גבוה יותר על הנאת ילדם מקריאת ספרים**. בנוסף, מדיווחי ההורים עולה כי **מרביתם מקראים לילדם ספרים בתדירות שהיא נמוכה מפעם ביום** (יותר בקרב דוברי העברית). בהקשר זה מרבית ההורים והמורים (כ-90%) ציינו כי בכיתתם כל הילדים או מרביתם השתתפו בתוכנית גם בשנת תשע"ח, אולם בקרב המורים, רבים לא ידעו אילו ספרים קיבלו הילדים בשנה הקודמת, דבר שלטענתם עשוי היה לעזור להם בעבודתם.

אשר לספריית הילד בבית, נראה כי **במרבית הבתים ספריית הילד מונה בין 20 ל-30 ספרים, כשמתוך כך ספרי התוכנית מהווים כמחצית מהספרים** (יותר בקרב דוברי הערבית). בהקשר זה, מרבית ההורים ציינו שהם מקריאים לילדם לעיתים קרובות או מידי פעם בפעם ספרים שקיבלו במסגרת התוכנית בשנים קודמות (יותר בקרב דוברי הערבית), כשלעיתים קרובות או מידי פעם בפעם **ילדם קורא באופן עצמאי או מקראי לאחים צעירים ממנו את הספרים שקיבל בתוכנית בשנים קודמות**.

*השוואה לשנת תשע"ד

בשנת תשע"ד התקיים מחקר הערכה של התוכנית בקרב הורים ומורים בבתי ספר דוברי עברית בכיתות א' וב' **במחוז מרכז**. השוואת הנתונים לאוכלוסייה זו בשנת תשע"ט העלתה כי **דיווחי ההורים והמורים בשנת תשע"ד היו לרוב חיוביים יותר**. עם זאת יש לציין כי בשנת תשע"ט המורים העריכו באופן חיובי יותר מספר היבטים, כמו **תרומת התוכנית להעשרת שפת הדיבור ואוצר המילים של הילדים**, להשאלת ספרים מהספרייה העירונית ולקיום יותר פעילויות הקשורות לספרים סביב חג. כמו כן **לא נמצאו הבדלים של ממש בדיווחי ההורים לגבי עידוד המורים את הילדים לקריאת ספרים בבית ובתפיסת המורים את תרומת התוכנית לאהבת הקריאה של הילדים**.

המלצות

בהתייחס לממצאים שעלו בדוח ההערכה, להלן מספר המלצות שאליהן כדאי לשים לב. יש לציין כי המלצות אלה מתייחסות הן לספריית פיג'מה והן למכתבת אלפאנוס, אולם לאור ממצאי ההערכה ניכר כי יש לתת להן דגש יתר בבתי הספר דוברי העברית.

אופן הפעלת התוכנית

- ✓ במהלך השנה מומלץ לוודא מול בתי הספר שכל ארבעת הספרים אכן הגיעו וכן למצוא דרכים נוספות להעלאת המחויבות והערנות של צוותי בתי הספר להגעתם של הספרים לכיתות ולתלמידים.
- ✓ בנוסף למפגש ההיכרות עם ההורים בתחילת השנה, מומלץ לוודא מול ההורים שהם אכן מכירים את התוכנית ומטרותיה, כך שגם אם לא התקיים מפגש כזה או שההורה לא נכח במפגש בתחילת השנה, הוא עדיין יקבל את המידע הנדרש בנוגע לתוכנית.
- ✓ כדאי להעביר למורים רשימה עם שמות הספרים שחולקו בשנת הלימודים הקודמת, כולל תקציר עם תוכן הספר, ולהמליץ להם לשאול את התלמידים בתחילת השנה מי מהם השתתף בתוכנית בשנה שעברה.

בחירת הספרים בתוכנית

- ✓ ייתכן שקודם לבחירת הספרים יש מקום לערוך קבוצת מיקוד עם מחנכים, תלמידים והורים.

הצעות לפעילויות סביב הספרים

- ✓ מומלץ להוסיף יותר פעילויות הממוקדות בהעלאת מרכזיות הספר בחיי היום יום של הילדים.
- ✓ מומלץ להעלות את מודעות המורים להצעות לפעילויות הנשלחות למרכזת התוכנית בבית הספר, אשר זמינות גם באתר התוכנית (בדף הספר).
- ✓ מומלץ לעודד את המורים להכין סביב הספרים יותר פעילויות שאינן ממוקדות רק בשיח אלא גם בהיבטים אחרים (יצירה, הצגה, מוסיקה וכו').
- ✓ מומלץ לחבר את ההורים יותר לתוכנית ולערכיה ובכך לעודד אותם לקחת חלק במגוון הפעילויות, סביב התוכנית בבית ובבית הספר.

גורמי תמיכה וסיוע

- ✓ כדאי לתת למורים יותר הדרכות הממוקדות בתוכן ובפעילויות סביב הספרים.
- ✓ מומלץ ליצור קהילות מורים תומכת ובה מאגר נגיש עם פעילויות נוספות שמורים יזמו באופן עצמאי ושהם יכולים לשתף בהן.
- ✓ מעבר לפעילויות המוצעות בסוף הספר, מומלץ לתת למורים יותר הדרכות ורעיונות לפעילויות סביב הספרים שאינן פעילויות שיח.
- ✓ מומלץ להכיר להורים את דף הפייסבוק, את אתר האינטרנט ואת סרטוני התוכנית ולעודד אותם לעשות בהם שימוש.

הרגלי קריאה קודמים

- ✓ מומלץ לבצע איסוף מסודר של הספרים שכבר אינם בשימוש ולהעבירם לילדים אחרים (למשל, יריד החלפת ספרים או העברה מרוכזת של הספרים שאינם בשימוש לילדים נזקקים, לספריות וכו').